

Voorkomen is beter dan genezen

Jeugdcriminaliteit en preventie in Xela, Guatemala

Ellen Stolk

Kyra Meutstege

Voorkomen is beter dan genezen

Jeugdcriminaliteit en preventie in Xela, Guatemala

Ellen Stolk

3976815

e.stolk1@students.uu.nl

Kyra Meutstege

4013468

k.meutstege@students.uu.nl

2015-2016

Begeleidend docent: Marie-Louise Glebbeek

Wordcount: 21875

De afbeelding op de omslag komt van de volgende site:

<http://zonaj.net/noticia/1110/9/las-4-pandillas-mas-grandes-y-peligrosas-del-mundo/>

Contents

Voorwoord.....	5
1. Inleiding.....	6
2. Jeugdcriminaliteit in Latijns-Amerika.....	11
Antropologie, veiligheid, geweld en criminaliteit	11
Het ontstaan van jeugdcriminaliteit (Ellen).....	13
Het maatschappelijke niveau.....	15
Het gemeenschappelijke niveau	16
Het persoonlijke niveau.....	17
Het individuele niveau.....	17
Het bestrijden van jeugdcriminaliteit in Latijns-Amerika (Kyra)	18
Primaire preventie	20
Secundaire preventie	20
Tertiaire preventie	21
3. Jeugdcriminaliteit in Guatemala	22
Factoren die kunnen leiden tot geweld in Guatemala (Ellen)	22
De bestrijding van jeugdcriminaliteit in Guatemala (Kyra)	24
4. De oorzaken en gevolgen van jeugdcriminaliteit (Ellen)	27
De factoren die bijdragen aan het ontstaan van criminaliteit onder jongeren in Xela	27
De maatschappij	27
Het gemeenschappelijke niveau	29
Het persoonlijke niveau.....	30
Het individuele niveau.....	31
De manifestatie van crimineel gedrag	32
Bendes	33
Belevingswereld	35
De consequenties van jeugdcriminaliteit	35

De staat	36
Strafrechtelijke gevolgen voor de delinquent	37
De burgers	39
5. De programma's, resultaten en verbeteringen van preventie in Xela (Kyra)	40
Bestrijding van jeugdcriminaliteit in Xela, Guatemala	40
Preventie	40
Primaire preventie	41
Secundaire preventie	44
Tertiaire preventie	47
Verbeteringen	51
6. Discussie en conclusie	54
Oorzaken.....	54
Preventie programma's.....	56
Primaire preventie	56
Secundaire preventie	56
Tertiaire preventie	58
Verbeteringen	58
BIJLAGE 1 Literatuurlijst	61
BIJLAGE 2 Samenvatting in het Spaans.....	66

Voorwoord

Deze thesis was niet mogelijk geweest zonder de hulp van heel veel personen. Allereerst willen wij graag onze familie in Xela bedanken. Zij hebben ons heel erg thuis laten voelen in een vreemde omgeving en ze zijn een belangrijk deel van deze bijzondere ervaring. Daarnaast willen we ook alle informanten bedanken dat ze zich hebben opengesteld voor ons en ons een kijkje in hun hoofd hebben geboden. Ook zijn er verschillende organisaties geweest die hun deuren voor ons hebben geopend en waar we altijd welkom waren voor een praatje of een participerende observatie. Verder waren we erg blij met de hulp van Spaanstalige vrienden die ons geholpen hebben met allerlei taal gerelateerde probleempjes zoals het opstellen van interviews en het schrijven van de samenvatting.

Daarnaast zijn er in Nederland ook mensen die voor ons bij dit project van grote waarde zijn. Wij willen graag Marie-Louise bedanken voor haar goede hulp en begeleiding tijdens dit project. Haar opbouwende kritiek en expertise is heel waardevol gebleken. Ten slotte willen we graag onze vrienden en ouders bedanken. Zonder hun steun en toeverlaat hadden we het nooit tot een dergelijke thesis kunnen brengen.

1. Inleiding

Bijna dertig procent van de bewoners van Latijns-Amerika dacht in 2011 dat de onveiligheid die zij ervoeren hun welvaart, werkloosheid, inflatie of openbare voorzieningen als de gezondheidszorg en onderwijs aantastte (Latinobarómetro 2011 in CAF 2015:19). Hun perceptie van veiligheid wordt aangetast door allerlei vormen van criminaliteit, als overvallen, diefstal, verkrachting, kidnapping en moord (CAF 2015:23-25). De afgelopen jaren is het aantal gepleegde moorden tien keer zo groot, als het aantal moorden in Europa en de Verenigde Staten (CAF 2015:24). Bijna de helft van de slachtoffers van moord in Latijns-Amerika zijn tussen de 15 en 29 jaar oud, zo blijkt uit statistieken uit een rapport van UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) van 2014. Het moordratio¹ voor mannelijke slachtoffers in deze leeftijdscategorie is in Latijns-Amerika meer dan vier keer het wereldwijde gemiddelde. Van het totale aantal moorden in Noord- en Zuid-Amerika samen wordt dertig procent veroorzaakt door bendes en georganiseerde misdaad (UNODC 2014:14, 15).

Jeugdcriminaliteit is een actueel probleem waar veel mensen in Latijns-Amerika mee te maken hebben. Onder jeugdcriminaliteit vallen onder andere criminele bendes; ‘duurzame, op de straat georiënteerde groeperingen van jongeren, waarbij het betrokken zijn in illegale activiteiten een onderdeel is van hun groepsidentiteit’ (Cruz 2010:383). Deze bendes zorgen voor een significant gedeelte van het geweld in Latijns-Amerika, maar zij zijn zeker niet de enige actoren die zorgen voor het gewelddadige klimaat in Latijns-Amerika (Rodgers 2009:7). Er is al veel antropologisch onderzoek gedaan naar de oorzaken van jeugdcriminaliteit in Latijns-Amerika, maar minder naar preventie daarvan. Dit terwijl antropologie juist veel zou kunnen bijdragen aan onderzoek naar jeugdcriminaliteit. Zo beargumenteert Goldstein (2010) dat door antropologisch onderzoek het begrip ‘veiligheid’, dat nauw verbonden is met (jeugd-)criminaliteit, op lokaal niveau onderzocht moet worden en vervolgens in een mondiale context geanalyseerd moet worden. Daarom is het van belang dat er lokaal onderzoek naar gedaan wordt.

Criminaliteit is erg complex en kan niet gemakkelijk bestreden worden. Daarom worden er in landen waar veel criminaliteit heerst verschillende soorten programma’s opgezet om criminaliteit te bestrijden. Aangezien er veel jeugdcriminaliteit aanwezig is in Latijns-Amerika, is het de vraag of bestaande programma’s ook daadwerkelijk effectief zijn. Om dit te analyseren

---

¹ *Homicide rate*. Dit wordt berekend per 100,000 inwoners per jaar. Het wereldwijde gemiddelde moordratio is 6.2 (UNODC 2014:12).

hebben wij lokaal de focus gelegd op de stad Quetzaltenango in Guatemala. Voor het onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van de volgende centrale vraag:

Wat zijn verklaringen voor jeugdcriminaliteit in de stad Quetzaltenango en hoe kan jeugdcriminaliteit bestreden worden?

De stad Quetzaltenango wordt door haar inwoners zelf Xela genoemd. Daarom zullen wij verder in deze thesis ook de naam Xela gebruiken.

Het doel van deze thesis is om door middel van veldwerk en een onderzoek, hoofdzakelijk gebaseerd op participerende observatie, informatie te verstrekken over jeugdcriminaliteit in de stad Xela, waar op voortgeborduurd kan worden bij verder antropologisch onderzoek. De doelstelling, die bij het voorgenoemde doel hoort, bestaat enerzijds uit het inventariseren van mogelijke verklaringen voor jeugdcriminaliteit, door de oorzaken, manifestaties en gevolgen van jeugdcriminaliteit te onderzoeken. Anderzijds bestaat het uit het inventariseren van bestaande programma's ter bestrijding van jeugdcriminaliteit, waarbij ook wordt onderzocht wat de resultaten en (mogelijke) verbeteringen zijn. Hierbij wordt gekeken of de programma's al dan niet aansluiten op de oorzaken, de manifestatie en de gevolgen van jeugdcriminaliteit. Het is belangrijk een definitie te geven van 'jeugd' of 'jongeren', waarbij wij ons hoofdzakelijk conformeren aan de definitie van veel hedendaagse onderzoekers, die hiermee doelen op de leeftijdscategorie van jongeren tussen de tien en twintig jaar (Esbensen, Winfree Jr., Ni He, Taylor 2001:106).

Zoals al eerder aangegeven is er nog weinig antropologisch onderzoek gedaan naar jeugdcriminaliteit in Guatemala, laat staan buiten haar hoofdstad. Er is gekozen om onderzoek te doen in Xela, omdat dit de op één na grootste stad is van Guatemala. Hoewel jeugdcriminaliteit in Xela minder aanwezig is dan in Guatemala-Stad, hebben ze ook in Xela te kampen met dit probleem. Middels ons onderzoek naar jeugdcriminaliteit, preventie daarvan en percepties van veiligheid willen we de schaarse literatuur aanvullen, waardoor het zeker theoretische relevantie heeft. Daarnaast heeft het ook maatschappelijke relevantie, want uit dit onderzoek kunnen specifieke oorzaken, gevolgen en daarnaast ook *lessons learned* gehaald worden, die ergens anders relevant zouden kunnen zijn of die men kan gebruiken voor het verbeteren van de bestaande programma's of het creëren van nieuwe. De kwalitatieve insteek van antropologisch onderzoek zorgt voor een *bottom-up* benadering, waarbij eerst gekeken wordt naar hoe jeugdcriminaliteit op microniveau ervaren wordt. Vanuit dat niveau kan het

onderwerp jeugdcriminaliteit breder getrokken worden naar een macroniveau. Het onderzoek staat op deze manier dicht bij de mensen zelf en het sluit zo beter aan bij de samenleving.

Voor dit onderzoek in Xela, Guatemala, is gebruik gemaakt van een negen weken durend kwalitatief onderzoek. Het veldwerk heeft plaatsgevonden van 22 februari tot 25 april 2016. Als voorbereiding op het veldwerk, is er theoretisch onderzoek gedaan. Hiermee werd gekeken naar de bestaande literatuur over de preventie van jeugdcriminaliteit in zowel Latijns-Amerika als geheel, als specifiek in Guatemala. Door middel van deze literatuurstudie werd er basiskennis opgedaan. Dit werd meegenomen het veld in.

In Xela werd vervolgens veldwerk gedaan. Om dit zo betrouwbaar en valide mogelijk uit te voeren, zijn er verschillende onderzoeksmethoden gecombineerd. Elke methode heeft zijn sterke en zwakke punten. Het gebruiken van verschillende methodes wordt ook wel triangulatie genoemd (de Walt en de Walt:127-128). In dit veldwerk is ten eerste gebruik gemaakt van interviews. We hebben gebruik gemaakt van meerdere typen interviews, die allemaal hun voor en nadelen hadden. Middels informele interviews, waarbij we over een specifiek onderwerp spraken zonder van tevoren bedachte vragen te stellen, kregen we een globaal idee over bepaalde onderwerpen. Via dit type interview kregen we spontane gesprekken met soms hele nuttige informatie en soms met informatie die we niet konden gebruiken. Door verder interviews af te nemen met een topiclijst of zelfs met uitgewerkte vragen, konden we gericht te werk gaan. Echter bij deze typen interviews, genaamd ongestructureerd en semi gestructureerd, konden relevante onderwerpen waar niet aan gedacht was over het hoofd gezien worden. Deze drie typen interviews hebben we afgewisseld, waardoor we het idee hebben dat we veel verschillende informatie verkregen hebben (de Walt en de Walt 2011:138-139; 142-146). Tijdens het interviewen hebben we geprobeerd zo weinig mogelijk controle uit te oefenen om zo de kans op een bias zo klein mogelijk te maken. Vaak wilden de informanten graag hun verhaal kwijt, wat maakte dat we met name aan het luisteren en aan het aanmoedigen waren om door te praten. Naast interviews is er ook gebruik gemaakt van participerende observatie. Hierbij worden mensen direct geobserveerd middels het meedoen aan activiteiten van de participanten (Boeije 2010:59). Dankzij deze methoden kunnen verschillen tussen dat wat gezegd wordt tijdens interviews en hetgeen daadwerkelijk gedaan wordt aan het licht komen, mochten deze er zijn. Jammer genoeg hebben we niet vaak genoeg met dezelfde mensen meegelopen om dit te kunnen ontdekken. Toch hebben wij onze participerende observaties als zeer waardevol beschouwd, omdat we hierdoor een beeld hebben gekregen, dat we nooit zouden hebben verkregen als we alleen een interview hadden afgenomen.

Bij onze participerende observaties is er gebruik gemaakt van het maken van observationele memo's. Deze bevatten notities van wat er gezien is in het veld (Boeije 2010:70). Aan het eind van de dag werkten we deze samen met aantekeningen van onze gesprekken en onze gedachtes over de gevonden informatie uit, waardoor we een inzicht kregen in welke informatie we al vergaard hadden en welke informatie nog ontbrak. Meestal deden we dit samen en spraken we het samen door, omdat we vaak informatie hadden die voor de ander nuttig kon zijn. Daarbij maakten we altijd aan het begin van de week een planning van welke activiteiten we wilden ondernemen. Deze planning maakten we op basis van de naar ons idee nog ontbrekende informatie, die we via de geplande activiteiten konden aanvullen. De ondernomen activiteiten, waar deze plaatsvonden en met wie schreven we op in een logboek, zodat we een overzicht hadden. Tevens is er een dagboek bijgehouden, wat een fijne uitlaatklep kon zijn. Deze zelfreflectie zorgde voor extra inzicht in een eventuele bias (de Walt en de Walt 2011:168-169).

Onze docent op Celas Maya kwam met het idee om bepaalde NGO's en de politie te bezoeken. Zo kwamen we in contact met hen en via hen weer met anderen. Daarbij spraken we mensen tijdens bijvoorbeeld het uitgaan aan met de vraag of zij ons konden helpen met het werven van informanten of dat zij zelf iets van ons onderwerp wisten. Soms was niet altijd even duidelijk of degenen die bereid leken ons te helpen, dat ook echt waren of iets anders van ons wilden. Bepaalde informanten vertrouwden we op den duur niet en met hen is het contact verbroken. In sommige gevallen wilden informanten in ruil voor informatie wat van ons, als zeep of babykleertjes. In deze gevallen hebben we samen overlegd of wij iets zouden geven of niet en zo ja, of dit na de verstrekte informatie zou zijn of ervoor. De meeste informanten hebben niet hele persoonlijke en gevoelige informatie verstrekt, waarmee ze zichzelf of anderen in een lastige situatie konden brengen. Desalniettemin hebben we alle informanten een pseudoniem gegeven.

Na deze inleiding volgt hoofdstuk twee met een theoretische onderbouwing over jeugdcriminaliteit in Latijns-Amerika in het algemeen. Hier kijken we naar het belang van het bestuderen van antropologie en veiligheid, hoe jeugdcriminaliteit tot stand komt en de verschillende vormen van preventie om jeugdcriminaliteit tegen te gaan. Hoofdstuk vier beschrijft de factoren die leiden tot geweld en de bestrijding hiervan in Guatemala. Vervolgens volgen er twee empirische hoofdstukken over de resultaten van het onderzoek naar jeugdcriminaliteit in Xela. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de tweedeling van de onderzoeksvraag die al eerder in deze inleiding werd aangehaald. Ellen zal hier het eerste hoofdstuk schrijven en ingaan op de oorzaken, manifestatie en gevolgen van jeugdcriminaliteit

in Xela. Aangezien de wijk *Las Rosas* bekend staat als een problematische wijk wegens sociale uitsluiting, de heersende armoede, verwaarlozing en kindermishandeling zal deze wijk regelmatig worden aangehaald ter illustratie. Kyra zal een nieuwe blik werpen op de aanwezige programma's, of zij al dan niet hun doelen behalen, hoe deze programma's verbeterd zouden kunnen worden en wat wellicht een goede toevoeging voor de bestaande programma's zou kunnen zijn.

Na de empirische hoofdstukken volgt er een discussie en conclusie waarin wordt gekeken of de programma's en hun beleid wel of niet aansluiten op de oorzaken en de manifestatie van jeugdcriminaliteit. Men zou immers zeggen dat de meest effectieve manier jeugdcriminaliteit te bestrijden zou zijn door het probleem bij de wortels aan te pakken. Er wordt geëindigd met een literatuurlijst en een samenvatting van het onderzoek in het Spaans.

2. Jeugdcriminaliteit in Latijns-Amerika

Theoretisch kader

Veiligheid is nog niet voldoende bestudeerd vanuit een antropologisch oogpunt. In dit theoretisch kader wordt daarom begonnen met het maken van een koppeling tussen antropologie, veiligheid, geweld en criminaliteit. Geweld speelt een grote rol bij de criminele activiteiten in Latijns-Amerika en kan gevoelens van onveiligheid met zich mee brengen. Dit onveilige gevoel, wat mogelijk bijdraagt aan een gebrek aan vertrouwen in elkaar, kan een oorzaak zijn van het ontstaan van crimineel gedrag bij jongeren. Alleen een gebrek aan vertrouwen in elkaar kan niet de enige factor zijn. Het tot stand komen van crimineel gedrag wordt veroorzaakt door een combinatie van factoren. Deze factoren worden later in ons theoretisch kader beschreven. Om crimineel gedrag onder jongeren te voorkomen bestaan er meerdere preventieve programma's. Mocht er al crimineel gedrag vertoond worden, dan zijn er programma's om jongeren zich weer zo te laten gedragen dat ze de wet niet overtreden. De verscheidene programma's komen aan het eind aan bod.

Antropologie, veiligheid, geweld en criminaliteit

Antropologie houdt zich bezig met de lokale werkelijkheden binnen een nationale en transnationale context ervaren worden. Dit doet antropologie door een *case-study* benadering en cross-culturele vergelijkingen, oftewel: etnografisch onderzoek (Goldstein 2010:489). Goldstein (2010) pleit voor een antropologische benadering van het concept veiligheid. Hij stelt dat antropologie veel zou kunnen bijdragen bij het begrijpen van lokale en mondiale realiteiten wat betreft veiligheid. Door etnografisch onderzoek zou het begrip 'veiligheid' centraal geplaatst kunnen worden in de mondiale samenleving en de hedendaagse problematiek. Dit maakt dat de hedendaagse problematiek vanuit een andere invalshoek bekeken wordt en er zo een completer beeld gevormd wordt wat betreft de rol die veiligheid speelt in de dagelijkse levens van mensen en samenlevingen. De focus moet dan liggen op de mondiale samenleving en de hedendaagse problematiek (Goldstein 2010:487-488).

In het *World Report on Violence*, definieert *the World Health Organization* geweld als het met opzet gebruiken van een fysieke kracht, bedreigend of wezenlijk, tegen zichzelf, een ander of tegen een groep of gemeenschap. Dit resulteert in of heeft een hoge waarschijnlijkheid tot verwondingen, dood, het toebrengen van psychologische schade, een slechte ontwikkeling

of deprivatie (WHO 2002:5). Door Moser en McIlwaine (2001) worden drie vormen van geweld onderscheiden: politiek, economisch en sociaal. Politiek geweld omvat onder andere guerrilla en paramilitaire conflicten, burgeroorlogen en politieke moorden. Met economisch geweld worden overvallen, diefstal, drugsgelateerd geweld en kidnapping bedoeld. Economisch geweld wordt gemotiveerd door materieel gewin. Onder sociaal geweld valt onder andere huiselijk geweld zoals bijvoorbeeld kindermishandeling. In elk van deze vormen wordt geweld gezien als het gebruik van krachtige daden, die gemotiveerd worden door het bewuste of onbewuste verlangen politieke, economische of sociale macht te behouden of verkrijgen (McIlwaine en Moser 2001:966; Koonings & Kruijt, 2007:14). Eenzelfde actor kan op het ene moment voor het ene type geweld kiezen en op het andere moment voor het andere. Daarbij kan het ene type geweld zorgen voor het tot stand komen van het gebruik van een ander type geweld. Huiselijk geweld kan bijvoorbeeld maken dat een kind zich later als jongere zal aansluiten bij een bende om op een snelle manier aan geld te komen. Zo gaat sociaal geweld over in economisch geweld. Alle vormen van geweld zijn aan elkaar gerelateerd en het is afhankelijk van de context welk type geweld er gebruikt wordt (McIlwaine en Moser 2001:966).

Het leven in een samenleving waar veel geweld plaatsvindt, wordt vaak gekoppeld aan armoede (Moser en McIlwaine 2006:90). Nicaragua, Honduras, en Guatemala hebben een hoog percentage wat betreft chronische armoede onder de bevolking (World Bank 2005). Armoede wordt niet als voornaamste reden van het ontstaan van geweld genoemd, sociale uitsluiting is het fenomeen wat deze eer krijgt toebedeeld (Cruz 2007:26). Met sociale uitsluiting worden de processen bedoeld, waardoor een bepaald deel van de bevolking wordt buitengesloten van de *mainstream society*. Deze groep wordt gestigmatiseerd en gemarginaliseerd. Vaak leeft dit deel in armoede met weinig kansen om hun leefomstandigheden te verbeteren (Koonings en Kruijt 2007:120). Mondialisering heeft bijgedragen aan het vergroten van de sociale ongelijkheid in Latijns-Amerika (Sanabria 2007:281). Het 'neoliberalisme', een model waarbij geclaimd wordt dat een ongereguleerde markt beter het economische, sociale en culturele leven kan reguleren dan de staat, deed zijn opmars in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Bij neoliberalisme gaat de natiestaat steeds minder geld uitgeven aan onder andere sociale voorzieningen en worden veel staatsbedrijven, zoals scholen en ziekenhuizen, geprivatiseerd (Sanabria 2007:282-283). Dit heeft tot gevolg dat de sociale voorzieningen voor degenen die al kwetsbaar waren, kwalitatief en kwantitatief minder worden. Daarbij zijn er minder banen bijgekomen, terwijl de steden groeien. Deze groei van steden komt doordat mensen uit rurale gebieden naar de stad trekken, in de hoop een baan te vinden (Briceño-Leon en Zubillaga 2002:21)

Latijns-Amerika staat bekend om haar gewelddadige karakter. Er zijn meerdere actoren die gewelddadig gedrag kunnen vertonen. De gewelddadige actoren die in Midden-Amerika veel aandacht krijgen, zijn de jeugdbendes genaamd *maras*² (Cruz 2007:n.p.). Deze groeperingen zijn in de jaren tachtig in Los Angeles gevormd door jongeren die vanuit Midden Amerika naar de Verenigde Staten waren gevlucht door de burgeroorlogen die toen gaande waren (Cruz 2007:30). Door de jaren heen werden de bendeleden steeds gewelddadiger (Arana 2005:100). In 1996 werd door de Verenigde Staten de *Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act* ingevoerd. Deze zorgde ervoor dat gevangenen die niet uit de VS kwamen, als ze een jaar of langer in de gevangenis hadden gezeten, weer teruggestuurd werden naar het land van herkomst. Tienduizenden migranten werden gedeporteerd, waarvan een groot deel elkaar opzocht en bendes begonnen te vormen (Rodgers 2009:6). In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt er dieper ingegaan op de redenen dat jongeren zich bij een bende aansluiten.

Het geweld van bendes maakt dat mensen zich kwetsbaar voelen en dat gevoelens van angst versterken. Het vertrouwen binnen de gemeenschap vermindert, wat maakt dat horizontale netwerken van communicatie en coöperatie vernietigd worden (Winton 2007:178). Met name het vertrouwen naar jongeren toe ontbreekt. Jongeren krijgen al snel het stigma ‘bendelid’ en dit maakt dat ze buitengesloten worden door mensen van oudere generaties. Bij hen moeten ze zich bewijzen en uiteindelijk het vertrouwen winnen (Winton 2007:179).

Het ontstaan van jeugdcriminaliteit (Ellen)

Bendes zijn een bekend probleem in Midden-Amerika. De officiële statistieken van de politie suggereren dat er zeker 70.000 bendeleden opereren in Midden-Amerika, hoewel het er naar schatting van NGO's en academici best wel eens 200.000 zouden kunnen zijn (UNODC 2012:60). Deze bendes zorgen voor een significant gedeelte van het geweld in steden in Midden-Amerika (Rodgers 2009:7). Dit kan gaan van vandalisme, zakkenrollen en straatroof tot drug trafficking, moord en verkrachting (Rodgers 1999:3).

---

² Zoals in de inleiding te lezen was zijn bendes ‘duurzame, op de straat georiënteerde groeperingen van jongeren, waarbij het betrokken zijn in illegale activiteiten een onderdeel is van hun groepsidentiteit’ (Cruz 2010:383). *Maras* vallen onder jeugdbendes, maar niet alle jeugdbendes vallen onder *maras*.

Om het ontstaan van bendes uit te leggen, gebruikt Cruz (2007) het *environmental model*. Zie figuur 1 voor dit model. In dit model wordt gekeken naar verschillende niveaus, die het ontstaan van jeugdbendes en de toegang van jongeren in jeugdbendes faciliteren. Cruz (2007) begint zijn model met het sociale of meer structurele niveau van de gehele samenleving, dan kijkt hij naar de gemeenschap waar de jongeren in opgroeien, vervolgens focust hij op het persoonlijke of relationele aspect van de jongeren zelf en eindigt het model met individuele karakteristieken die voor het een jongere aantrekkelijk maken zich aan te sluiten bij een bende (Cruz 2007:24-25).

Figuur 1 Environmental model

Table 1.1 The emergence and evolution of Central American Gangs: the environmental model		Table 1.1 (continuation) The emergence and evolution of Central American Gangs: the environmental model	
Relation	Specific Factors Cause	Relation	Specific Factors Cause
Social	Process of social exclusion	Community disorganization	Lack of trust among community members
			Lack of citizen participation in local affairs
	Culture of violence	Presence of drugs	Drug use
			Drug-dealing networks
Rapid unplanned urban growth	Economic instability Inadequacy or lack of basic community Lack of opportunities for technical or professional training School drop-out Unemployment or underemployment	Personal	Problem families
Migration	Cultural models regarding personal relations Patterns in the transmission and learning of the use of violence Cultural permissiveness regarding use of firearms Presence of violent actors	Friends or classmates who are members of gangs	Abandonment and neglect by parents or caregivers
			History of violence in the family
	Urban crowding and reduced personal space Lack of recreational areas Inadequate or non-existent social services	Violence	Gang members in the community
	Gang culture adopted abroad Return to country without a reference group Deported criminals		Perpetuation of the cycle of violence
		Individual	Difficulties in building personal identity
			Search for identity through violence
			Lack of positive role models

Source: Created for this paper.

Cruz 2007:24-25

In deze paragraaf wordt gepoogd jeugdcriminaliteit te verklaren aan de hand van dit zelfde *environmental model*. De vier met elkaar verweven niveaus spelen ook bij jeugdcriminaliteit een belangrijke rol. Deze stelling wordt aan de hand van voorbeelden en theorieën onderbouwd, die over het begaan van crimineel gedrag gaan. Er wordt gepoogd deze voorbeelden en theorieën onder te brengen bij het meest geschikte niveau. Elk niveau wordt dus apart

besproken, waarbij vermeld moet worden dat de scheidslijn tussen de niveaus niet altijd even scherp is. Zo wordt bijvoorbeeld bij het maatschappelijke niveau ‘het overbrengen en aanleren van geweld’ genoemd, wat weer terug te zien is bij ‘geweld in de familie’ bij het persoonlijke niveau (Cruz 2007:24-25). Dit komt doordat er een wisselwerking is tussen de niveaus die Cruz bespreekt (Cruz 2007:20).

Het maatschappelijke niveau

Om de gewelddadige structuur van de algehele samenleving te begrijpen moet er onder andere gekeken worden naar hoe deze structuur tot stand is gekomen. In Latijns-Amerika heerst er sinds de vijftiende en zestiende eeuw ongelijkheid, wat grotendeels tot stand is gekomen door het kolonialisme (Sanabria 2007:76). Veel Europeanen bleven in Latijns-Amerika en besloten zich een stuk land toe te eigenen en hierop de inheemse bevolking voor hen te laten werken (Sanabria 2007:92-93). De ongelijkheid en de daarbij horende groeiende armoede zorgde er uiteindelijk voor dat in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw opstanden en burgeroorlogen uitbraken (Sanabria 2007:355). Een gevolg van jarenlang durende burgeroorlogen met het daarbij behorende geweld is dat het gebruik van geweld routine is geworden (Moser en McIlwaine 2006:93). Volgens Huezo en Martin-Baró (1992) heerst er in veel Latijns-Amerikaanse landen tegenwoordig een ‘cultuur van geweld’. Dit staat voor een systeem van normen, waarden en attitudes, die het gebruik van geweld bij interpersoonlijke relaties mogelijk maken, bevorderen en legitimeren (Huezo 2001 en Martin-Baró 1992 in Cruz 2007:30).

Naast de ‘cultuur van geweld’ speelt ook mondialisering indirect een rol bij het ontstaan van crimineel gedrag. De groeiende ongelijkheid die hiermee gepaard gaat kan voor een zekere spanning zorgen, aangezien de groep die sociaal uitgesloten is via de media geconfronteerd wordt met een leefstijl, die het zich niet kan permitteren, maar wel wil hebben (Briceño-León en Zubillaga 2002:23). Merton (1938) omschrijft dit in zijn *strain theory*: een persoon heeft niet de middelen om de door de samenleving gestelde doelen te behalen. Eén manier om hiermee om te gaan is het begaan van een misdaad (Merton 1938:679). Dit gebeurt ook volgens Briceño-León en Zubillaga (2002:24): een manier om veel geld in een korte tijd te verdienen en dus een betere leefstijl te bereiken, is het illegaal verkopen van drugs.

Het gemeenschappelijke niveau

Angst onder de bevolking zit diep geworteld in Latijns-Amerika. Deze angst was er eerst wegens het politieke geweld, dat plaatsvond in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Tegenwoordig heeft het te maken met de groei van stedelijk geweld. De media speelt een grote rol bij het creëren van angst, door de sensationele manier waarop dit geweld door hen geportretteerd wordt (Koonings en Kruijt 2007:120). Angst om slachtoffer te worden van geweld, maakt dat er geen vertrouwen is in elkaar. Dit gebrek aan vertrouwen zorgt ervoor dat mensen meer op zichzelf zijn en er als gevolg geen sociale cohesie heerst onder de bevolking (Koonings en Kruijt 2007:121). Mensen die in wijken wonen waar angst heerst, ondernemen vaak weinig tot niets meer buiten het huis, wat een negatieve uitwerking heeft op het sociaal kapitaal van hen (Winton 2005:174). Dit terwijl het hebben van zowel sociale cohesie als sociaal kapitaal (Bourdieu 1986) juist van belang is om bepaalde doelen te kunnen behalen. Volgens McIlwaine en Moser (2001) luidt de definitie van sociaal kapitaal als volgt: De regels, normen, verplichtingen, reciprociteit en het vertrouwen dat verankerd ligt in sociale relaties, sociale structuren en institutionele regelingen van de gemeenschap. Deze maken het voor diens leden mogelijk om hun individuele en gemeenschappelijke doelen te behalen (McIlwaine en Moser 2001:966). De hoeveelheid sociaal kapitaal is volgens Bourdieu gebaseerd op de hoeveelheid connecties binnen het netwerk waar een individu een beroep op kan doen en op de hoeveelheid en typen kapitaal (economisch; de hoeveelheid geld een persoon bezit, cultureel; het niveau van educatie en de smaak van de persoon en sociaal) die de verwanten van de persoon in kwestie bezitten (Bourdieu 1986 in Carpiano 2006:167). Uit Bourdieus vormen van kapitaal en het regelmatig afwezige kapitaal in armere wijken, zou gesteld kunnen worden, dat het moeilijk voor de inwoners van deze wijken wordt om bepaalde doelen te behalen. McIlwaine en Moser (2001) maken bij sociaal kapitaal nog een onderscheid tussen productief en pervers sociaal kapitaal. Productief sociaal kapitaal is het sociale kapitaal, waar Bourdieu op doelt. Pervers sociaal kapitaal heeft voordelen voor de leden van een bepaalde groep, zoals een bende, maar nadelen voor de samenleving in het algemeen (McIlwaine en Moser 2001:968).

Niet alleen angst om de straat op te gaan, zorgt voor een gebrek aan sociale cohesie. Een andere oorzaak is dat bewoners bang zijn om met elkaar in conflict te komen, aangezien dat vaak opgelost wordt met geweld. Dit maakt dat ze niet met elkaar in gesprek gaan (Briceño-León en Zubillaga 2002:28-29). Verder speelt urbanisatie een rol. De overvolle huizen zorgen ervoor dat kinderen de straat op gaan en een grotere kans hebben om in contact te raken met een bende. De enorme groei van steden zorgt ook voor een komen en gaan van mensen in een gemeenschap, wat maakt dat de mensen in een buurt elkaar niet meer kennen en niet vertrouwen

(Cruz 2007:34). Door een groot productief sociaal kapitaal te hebben, kan geweld voorkomen worden. Het samenwerken met mensen binnen de gemeenschap en de politie, kan de criminaliteit in een wijk aanzienlijk verminderen (Koonings en Kruijt 2007:113-114). Echter, het vertrouwen in de politie is ook ver te zoeken, daar er veel corruptie plaatsvindt (World Bank 2005:138) en de politie bij hun aanpak gebruik maakt van buitensporig geweld (McIlwaine en Moser in Koonings en Kruijt 2007:131).

Het persoonlijke niveau

Waar jongeren in een buurt in een bende zitten, is de kans groter dat jongeren uit die buurt ook bij een bende gaan, dan wanneer er geen bendes in de buurt te vinden zijn (Cruz 2007:50). Ditzelfde is het geval bij crimineel gedrag in het algemeen, stelt de *differential association theory* van Sutherland (1939 in Lanier en Henry 2010:168-187). Mensen leren misdaden te begaan doordat ze in contact komen met crimineel gedrag en met mensen die positief staan tegenover het vertonen van crimineel gedrag. Hoe dichterbij deze mensen staan die crimineel gedrag vertonen en hoe langer de duur dat iemand aan dit gedrag wordt blootgesteld, hoe groter de kans dat diegene dit gedrag ook gaat vertonen. Daarbij spelen ook de frequentie en de intensiteit van het in contact komen met dit gedrag een rol (Sutherland 1939, in Lanier en Henry 2010:168-187). Burgess en Akers (2010:172) hebben deze theorie verrijkt door er nog aan toe te voegen, dat het ook om belonen en straffen gaat. Als jongeren worden beloond of gestraft voor hun gedrag, gaan ze dat gedrag wel of niet vertonen. *Modeling*, oftewel het kopiëren van andermans gedrag, kan gebeuren als jongeren zien dat anderen beloond worden voor hun criminele gedrag (Burgess en Akers in Lanier en Henry 2010:172).

Het individuele niveau

Een factor die op het individuele niveau kan bijdragen is het opgroeien in een familie waar de ouders agressief, respectloos en gewelddadig zijn tegen andere familieleden (Cruz 2007:47). Dit maakt dat jongeren uit een dergelijke familie respect, affectie en bescherming ergens anders gaan zoeken. Een bende kan hen dit bieden (Cruz 2007:49). Daarbij kan een bende hen een identiteit verschaffen door een antwoord te geven op de vraag 'wie ben ik?' (Cruz 2007:54). Naast opgroeien in een gewelddadige familie, kunnen ook vroegere ervaringen wat betreft geweld in de buurt een rol spelen. Jongeren die in hun verleden lastig zijn gevallen door gewapende buurtgenoten, kunnen laten zien dat ze niet zomaar over zich heen laten lopen door geweld te gebruiken. Dit geeft hen een zeker respect (Briceño-León en Zubillaga 2002:29).

Daarbij geeft het vertonen van gewelddadig gedrag een gevoel van macht (Moser en McIlwaine 2006:97).

Het bestrijden van jeugdcriminaliteit in Latijns-Amerika (Kyra)

Het vinden van een oplossing van jeugdcriminaliteit is problematisch. Dit komt doordat een oplossing moet aansluiten bij de complexiteit van geweld en daarnaast ook erkend moet worden door burgers. Er zijn dan ook verscheidene manieren om jeugdcriminaliteit te bestrijden. De laatste jaren heeft er een verschuiving plaatsgevonden van het zoeken naar manieren om geweld te controleren naar meer preventieve maatregelen (Moser & McIlwaine 2006:n.p.).

Voor effectieve preventie is het belangrijk eerst te kijken naar de oorzaken. Al eerder werd beargumenteerd dat een 'cultuur van geweld' en de groeiende ongelijkheid die hiermee gepaard gaat voor spanning kan zorgen (Briceño-León & Zubillaga 2002:23). Deze ongelijkheid gaat niet alleen over inkomen, maar ook over bijvoorbeeld scholingskansen en werkeloosheid, dat belangrijke oorzaken van ongelijkheid en criminaliteit zijn. Deze oorzaken bevinden zich op het maatschappelijke niveau van Cruz (2007:24-25). Daarom zouden preventiemaatregelen voor significante veranderingen zich het beste ook op dit niveau kunnen richten, door bijvoorbeeld het tackelen van inkomensongelijkheid en het beter bereikbaar maken van educatie en werk. Deze preventieve maatregelen zijn efficiënt en onlosmakelijk verbonden met eerlijkere ontwikkeling (Heinemann & Verner 2006:16). Deze maatregelen zijn echter ook op de lange termijn gericht. Wanneer er bijvoorbeeld naar scholing wordt gekeken, bleek dit niet direct voor een verschil te zorgen, maar leidde het op de lange termijn wél tot een significante vermindering van criminaliteit en geweld. Het maken van fundamentele veranderingen betreffende ongelijkheid is alleen mogelijk op de lange termijn (Heinemann & Verner 2006:13; Prillaman 2011:19).

Om de groei van criminaliteit en bendes op korte termijn te bestrijden, hebben veel Midden-Amerikaanse overheden besloten om met een hardere hand op te treden. Dit houdt in dat men niet preventief maar repressief bezig is. Dit heeft bijvoorbeeld, naast Honduras, ook El Salvador gedaan door in 2003 *Mano Dura* (IJzeren Vuist) wetten in te stellen. Door deze nieuwe wetten kunnen jongeren twee tot vijf jaar naar de gevangenis gestuurd worden voor alleen al het aansluiten bij een bende, zonder dat daarvoor een strafbaar feit gepleegd hoeft te worden. Dezelfde straf kan gegeven worden voor het gebruiken van signalen als handgebaren die bij

bendes horen of het dragen van tattoos. In bijvoorbeeld El Salvador is het aantal gevangenen binnen vijf jaar verdubbeld door deze *Mano Dura* politiek (Johnson & Muhlhausen 2005:46). Er is veel kritiek op het gebruik van *Mano Dura* bij het bestrijden van jeugdcriminaliteit. Zo wordt er gesteld dat *Mano Dura* gefaald heeft. Uit een rapport van WOLA (*Washington Office on Latin America*) uit 2006 blijkt namelijk dat bendes ondergronds zijn gegaan en zichzelf daar beter hebben georganiseerd. In datzelfde rapport kwam naar voren dat gevangenis de ideale plek bleken te zijn voor bendes om een betere samenwerking te creëren (WOLA 2006:5; UNDP 2014:13).

In plaats van *Mano Dura* pleit USAID, *United States Agency for International Development*, voor preventie van jeugdcriminaliteit die bottom-up is en verschillende sectoren integreert. Belangrijke sectoren hierbij zijn educatie en arbeidskansen op het individuele niveau en economische groei en gezondheidszorg op het maatschappelijke niveau van Cruz (2007:24-25). Een voorbeeld van een USAID programma is *Education for Success* (EFS) in Nicaragua, waarbij risicjongeren in kwetsbare (post-)conflictgebieden geholpen worden. EFS helpt kinderen naar school te gaan, geeft trainingen, zorgt ervoor dat zowel de ouders als leiders uit de gemeenschap betrokken zijn en helpt jongeren bij het verkrijgen van werk. Een ander voorbeeld van een USAID programma is het *Crime and Violence Prevention Program* in Mexico. Dit programma werkt op nationaal niveau met een nadruk op onder andere de staat Chihuahua. Het programma ondersteunt samenwerking tussen de overheid, bedrijven en de samenleving. Daarnaast helpen ze jongeren door bijvoorbeeld psychologische hulp en arbeidskansen (USAID z.j.). Uit onderzoek naar de effectiviteit van deze programma's bleek dat de programma's van USAID die *bottom-up* waren, een groot succes zijn geweest (Berk-Seligson, et al. 2014:2).

Het zou dus goed zijn om van *bottom-up* preventie programma's het grootste wapen ter bestrijding van jeugdcriminaliteit te maken (Berk-Seligson, et al. 2014:52). Binnen preventie wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen drie vormen van preventie: primaire preventie, secundaire preventie en tertiaire preventie. Hierbij is primaire preventie gericht op de gehele populatie die risico loopt en op het identificeren van die risico's die jeugdcriminaliteit promoten. Deze risico's zijn op zowel maatschappelijk, gemeenschappelijk als het persoonlijke niveau van Cruz (2007:24-25). Secundaire preventie richt zich op individuen die een groter risico lopen crimineel gedrag te gaan vertonen. Als laatste richt tertiaire preventie zich op individuen die al deelgenomen hebben aan criminele activiteiten of (ex-)bendeleden (Johnson 1987:n.p.). Zoals later duidelijk zal worden, zijn de verschillende vormen van preventie niet

zwart-wit. Hieronder zal verder ingegaan worden op de drie vormen van preventie en zullen voorbeelden uit Latijns-Amerika gegeven worden.

Primaire preventie

Primaire preventie richt zich op factoren in de natuurlijke omgeving die kunnen zorgen voor het ontwikkelen van crimineel gedrag. Voorbeelden van dergelijke onderliggende oorzaken zijn de al eerder genoemde ongelijkheid op het sociale niveau of een gebrek aan sociale cohesie op het gemeenschappelijke niveau. Het doel van primaire preventie is om dergelijke oorzaken direct aan te pakken. Dit kan door bijvoorbeeld het bestrijden van criminaliteit in de buurt (NCVC 2001:2; Cruz 2007:24-25). Zo is in Mexico het programma *Todos Somos Juárez* (Wij zijn allemaal Juárez) opgezet door de overheid van Mexico en de overheid van de staat Chihuahua in 2010. Dit programma richtte zich op meerdere sectoren (publieke veiligheid, economische groei, werkgelegenheid, educatie, gezondheid en sociale ontwikkeling) tegelijk om zowel sociale als economische risico's voor jongeren te bestrijden. Deze sociale en economische risico's worden geassocieerd met kwetsbaarheid en onveiligheid. Hoewel er een aantal soortgelijke programma's mislukten vanwege gebrek aan financiële steun, was dit bij *Todos Somos Juárez* niet het geval en wordt laatstgenoemde gezien als een succesvolle interventie (UNDP 2014:13, 184).

Secundaire preventie

Bij secundaire preventie wordt gepoogd criminaliteit te voorkomen door de focus te leggen op risico-plaatsen, mensen, situaties of kansen. Het gaat hierbij om de identificatie en het voorkomen van mogelijkheden tot crimineel gedrag (NCVC 2001:2). In dit geval wordt er dus gekeken naar jongeren die meer risico lopen. Wanneer jongeren in een buurt wonen waar zij vaak worden blootgesteld aan crimineel gedrag, is de kans groter dat zij ook crimineel gedrag gaan vertonen volgens de al eerder genoemde *differential association theory* (Sutherland 1939, in Lanier en Henry 2010:168-187). Om deze kans te verkleinen kunnen er bijvoorbeeld educatieve schoolprogramma's opgezet worden. De oud-president van Panama, Martín Torrijos, heeft bijvoorbeeld in 2004 het programma *Mano Amiga* (Vriendelijke Hand) opgezet. Hiermee gaf hij risicojongeren extra educatieve, culturele en sociale kansen (Johnson & Muhlhausen 2005:47). Een ander voorbeeld komt van de Dominicaanse Republiek, waar het programma *Barrio Seguro* (Veilige Buurt) werd geïmplementeerd. Hier was het belangrijk om de relaties tussen de staat en de samenleving te verbeteren. Dit werd gedaan door programma's op maatschappelijk niveau, die gericht waren op plaatsen met een hoog risico. Deze

programma's waarbij de educatieve kansen werden vergroot of waarbij relaties tussen de staat en samenleving worden verbeterd, hebben geleid tot substantiële verbetering betreft het vertrouwen in en het beeld van de politie van de samenleving (UNDP 2014:13).

Tertiaire preventie

Als laatste categorie is er, zoals hierboven al aangeduid, tertiaire preventie. Tertiaire preventie focust zich op preventie als er al crimineel gedrag vertoond is. Het al eerder genoemde *Mano Dura* is hier een voorbeeld van. Bij *Mano Dura* is er echter geen sprake van rehabilitatie, maar alleen repressie. Omdat veel criminelen terugvallen in het criminele circuit als ze uit de gevangenis komen, is het wel van belang om ex-bendeleden goed te rehabiliteren (NCVC 2001:3). Een voorbeeld van een tertiaire preventie is het *Center for National Rehabilitation* in Uruguay. Hier worden jongeren opgevangen en werkprogramma's verzorgt. Daarnaast zijn er ook psychologen en maatschappelijk werkers aanwezig, die hulp kunnen bieden op het individuele niveau (Jones & Rodgers 2009:361). Er wordt echter ook gesteld dat bepaalde vormen van rehabilitatie niet altijd even goed werken. Zo zijn er evangelische kerken, die grote invloed hebben op de armen in Latijns-Amerika, die rehabilitatieprogramma's hebben. Zij helpen de jongeren niet alleen van de drank, drugs en het geweld af te komen, maar willen hen ook bekeren. Vaak zien kerken de jongeren echter als 'ziek' of 'bezeten door de duivel'. Ze zouden dan ook 'gered' moeten worden. Deze rehabilitatie richt zich op symptomen en niet op de oorzaken van jeugdcriminaliteit (Strocka 2006:171-142).

Zoals we gezien hebben richten veel Midden-Amerikaanse landen zich op het bestrijden van jeugdcriminaliteit met *Mano Dura*. Maar, zoals al eerder gezegd, blijkt uit onderzoek dat dit helemaal niet zo effectief is. Het is belangrijk om ook te kijken naar de inhoud van programma's ter preventie van jeugdcriminaliteit. Dit kan door primaire preventie, waarbij er op de natuurlijke omgeving gefocust wordt, secundaire preventie, waarbij men zich richt op risicogroepen of plaatsen, of tertiaire preventie, waarbij men zich bezighoudt met jongeren die al criminele activiteiten begaan hebben.

Hierboven werd beschreven hoe het gesteld staat met jeugdcriminaliteit en de preventie daarvan in Latijns-Amerika. Latijns-Amerika is echter een groot en divers gebied. In het volgende hoofdstuk wordt daarom ingezoomd op Guatemala, zodat hier met het veldwerk op aangesloten kan worden.

3. Jeugdcriminaliteit in Guatemala

Context

In dit hoofdstuk worden de in het theoretisch kader besproken theorieën nogmaals behandeld, alleen dan in de context van Guatemala. Er is gekozen voor Guatemala als context, omdat er, zoals al eerder gezegd, over Xela zelf slechts weinig wetenschappelijke bronnen te vinden zijn.

Factoren die kunnen leiden tot geweld in Guatemala (Ellen)

Net als in veel andere landen in Latijns-Amerika heeft Guatemala geleden onder een burgeroorlog. De ongelijkheid tussen de inheemse bevolking en de *ladino*³ politieke en economische elites zorgde voor ontevredenheid onder de bevolking. Uiteindelijk ontstond er een 36 jaar langdurende burgeroorlog tussen guerrilla groepen en het leger, welke eindigde in 1996 (Sanabria 2007:358). Na deze oorlog in 1996 stopte het gebruik van geweld niet. Het politieke geweld ging over naar algemeen geweld en nam zelfs toe. Oorzaken hiervan zijn met name de sociale uitsluiting en straffeloosheid die in Guatemala heerst (McIlwaine en Moser 2001:969).

Guatemala stond volgens een rapport van het UNODC in 2014 op nummer vijf wat betreft landen in Latijns-Amerika met het hoogst aantal moorden. In 2013 lag het aantal op 39 per 100,000 inwoners en in Guatemala stad was dit 67 (UNODC 2014 Global Study on Homicide in Martinez 2014:4). Van de slachtoffers was 85 procent een man en 51 procent daarvan had een leeftijd tussen de 15 en 24 jaar (Martinez 2014:4). Er heerst een, zoals al eerder genoemde, ‘cultuur van geweld’ (Cruz 2007:30). Door het verlies van hoop op een beter leven en doordat jongeren zo vaak met geweld zijn geconfronteerd, lijken sommigen geen moeite meer te hebben met het gebruiken en zien van geweld (Winton 2007:171). Martinez (2014) heeft tijdens zijn veldwerk geconstateerd dat de confrontatie met geweld ook kan zorgen voor kopieergedrag. De bendes, genaamd de *maras*, die hij had onderzocht leerden hun praktijken van de hedendaagse *social cleansing groups*, voormalige soldaten en paramilitairen (Martinez 2014:11).

---

³ Mensen van gemengde komaf. Deels zijn ze van Europese komaf (Martinez 2014:20)

Met de oorlog kwam er geen einde aan de ongelijkheid tussen de bevolking. Ongelijkheid is niet alleen terug te zien in het inkomen, maar ook in de heersende discourses en stereotype ideeën wat betreft jongeren uit armere wijken. Martinez (2014) gebruikt hier het concept van *symbolisch geweld* van Bourdieu (1994). Het is een vorm van geweld, waarbij de machtige groepen een andere, kwetsbare groep een stigmatiserend label toekent. De gestigmatiseerde groep krijgt zo geen sociale erkenning, wordt gediscrimineerd en gestereotypeerd (Briceño-León en Zubillaga 2002:20). Martinez (2014) schrijft dat het heersende beeld dat bewoners van Guatemala Stad van mensen uit de arme wijken hebben, is dat zij zorgen voor de criminaliteit en disorganisatie in de stad (Martinez 2014:20). In een arme wijk in Guatemala Stad zag Martinez (2014) dat het stigma dat de elite toekende aan de arme jeugd ook gebruikt werd door mensen uit de wijk waarin zij zelf woonden (Martinez 2014:13). De criminalisering en daarmee buitensluiting die de jeugd in sloppenwijken ervaart, maakt dat zij op zoek gaan naar een identiteit en een manier om geld op een andere manier te verdienen dan op de legale wijze. Lid worden van een bende maakt dat de jongeren zowel een identiteit als een inkomen verkrijgen (Cruz 2007:28-30). Deze bendes hebben meerdere redenen om geweld te gebruiken en één reden volgens Martinez (2014) is om het respect te krijgen, die ze door de dagelijkse sociale afwijzing die ze ervaren van de staat en de gemeenschap niet krijgen (Martinez 2014:9-10).

Uit het voorgaande stuk blijkt dat de ongelijkheid en het aanwezige geweld in de Guatemalteekse maatschappij kan bijdragen aan crimineel gedrag onder jongeren. Op het gemeenschappelijke niveau is een factor die bijdraagt aan het ontstaan van criminaliteit de ontbrekende sociale cohesie in steden. Eerder werd al genoemd dat sociale cohesie het gebruik van geweld binnen een gemeenschap zou kunnen verminderen. Deze ontbrekende sociale cohesie is deels een gevolg van de burgeroorlog. Toen is een *cultura de silencio*, oftewel een cultuur van stilte, ontstaan, omdat de bevolking als ze spraken vermoord konden worden (McIlwaine en Moser 2001:972-973). Het wantrouwen naar elkaar toe heerst vandaag de dag nog. Daarbij is er de angst om slachtoffer te worden van fysiek geweld of zelfs moord tijdens een beroving, afpersing of zonder een enkele aanleiding. Guatemalteken spreken daarom niet over criminaliteit, maar over geweld (Martinez 2014:4). Dit geweld maakt dat bewoners bang zijn om de straat op te gaan. Vooral publieke plaatsen worden vermeden, aangezien bendes hier hun ruimtelijke en culturele dominantie willen aantonen. Alles bij elkaar zorgt ervoor dat mensen die niet in een bende zitten, van elkaar vervreemden (Winton 2007:173). Deze angst wordt nog versterkt door de media, die het gebruik van geweld sensationeler maakt (Winton 2007:170). De media zorgt er ook voor dat het geweld gepleegd door de staat gerechtvaardigd wordt en dat de net genoemde stereotypen en sociale stigma's wat betreft de slachtoffers

versterkt worden (Martinez 2014:12). Wantrouwen heerst ook naar de politie. Deze is onbetrouwbaar en inefficiënt, hebben een gebrek aan middelen en er heerst veel corruptie (Winton 2007:175).

Op persoonlijk niveau kan een bijdragende factor de mogelijke *cultuur van geweld* in het gezinsleven zijn. Volgens informanten uit het onderzoek van McIlwaine en Moser (2001) is dit de plek – mits deze gewelddadig is - waar de andere typen geweld uit voortkomen (McIlwaine en Moser 2001:973). Het hebben van een vijandig klimaat in de familie, maakt in Guatemala dat jongeren veiligheid en een identiteit bij een bende gaan zoeken (McIlwaine en Moser 2001:977). De bescherming die een bende biedt is niet alleen op een fysiek, maar tevens op een emotioneel niveau. De *Mara Salvatrucha*, een bende die valt onder de *maras*, gebruikt dan ook het concept van de familie als een metafoor ter representatie van de groepseenheid en solidariteit daarbinnen (Martinez 2014:76).

Bendes zijn in Guatemala alom vertegenwoordigd. De meeste leden zijn man, maar er zijn wel veel vrouwen bij de activiteiten betrokken. Dit zijn onder andere moeders, andere familieleden en vriendinnen. Vrouwen kunnen aan de activiteiten meedoen, omdat ze van het avontuur en het gevaar houden. Ook kunnen ze gedwongen worden door hun vriend, die een bendelid is. Vrouwen die de vriendin zijn van een bendelid, zijn dat vaak omdat ze een zekere affectie en bescherming zoeken, die ze thuis niet krijgen (Martinez 2014:96-97).

De bestrijding van jeugdcriminaliteit in Guatemala (Kyra)

In zowel heel Midden-Amerika als in Guatemala is men op verschillende manieren bezig met het bestrijden van jeugdcriminaliteit. Zo hebben de politieke leiders van El Salvador, Honduras, Guatemala, Nicaragua en de Dominicaanse Republiek in januari 2004 een overeenkomst getekend om een database op te zetten betreffende criminaliteit en bendes om zo gegevens te delen. Op deze manier zouden ze de beweging van bendeleden beter in de gaten kunnen houden (Johnson & Muhlhausen 2005:48). In datzelfde jaar werd in Guatemala een nieuwe minister van Binnenlandse Zaken aangesteld door toenmalig president Oscar Berger, die de president van Guatemala was van 2004 tot 2008, om criminaliteit te bestrijden. Deze nieuwe minister plaatste vierduizend extra soldaten en politieagenten in probleemwijken in Guatemala Stad. Tot vandaag de dag zijn deze aanwezig (Johnson & Muhlhausen 2005:46; WOLA 2006:3; Dougherty 2011:413).

Al eerder werd beschreven dat *Mano Dura* in Honduras en El Salvador gebruikt werd, maar ook in Guatemala heeft men zich hier mee bezig gehouden. Hoewel dit in mindere mate was dan in Honduras en El Salvador, heeft de politie wel veel van dezelfde, repressieve strategieën geïmplementeerd (WOLA 2006:5). Zoals al eerder aangegeven zijn er echter experts, die stellen dat de bende-problematiek te complex is om op te lossen en daardoor niet simpelweg met een 'ijzeren vuist' bestreden kan worden. Zeker omdat er weinig vertrouwen is tussen de politie en de bevolking. Om het vertrouwen te verbeteren is er in 2006 *Plan Cuadrante* opgezet, waarbij in eerste instantie alleen de het historische centrum van de hoofdstad, maar later ook Antigua en Xela in kleine kwadranten wordt opgedeeld waarin dezelfde politieagenten werken en een relatie opbouwen met de bevolking. Hierbij wordt het aantal politieagenten op straat verhoogd, de politie meer zichtbaar en door effectieve onderlinge samenwerking is het de bedoeling dat kleine misdaden als diefstallen en overvallen bestreden worden (Josemans 2011:8, 20, 23, 26). *Plan Cuadrante* valt dan ook onder primaire preventie, omdat het zich focust op de natuurlijke omgeving van burgers en het versterken van de sociale cohesie.

Zoals al eerder beargumenteerd hebben initiatieven die zich op educatie richten positieve resultaten. Zo is er in Guatemala *Empresa Educativa* (Educatieve Onderneming), een programma dat jongeren helpt terug te keren in het werkveld. Wanneer de toegankelijkheid van educatie wordt vergroot, neemt de neiging van jongeren om deel te nemen aan criminele activiteiten af (Figueroa, 2014:30). *Empresa Educativa* richt zich op de totale samenleving en is daarom een goed voorbeeld van primaire preventie. *Empresa Educativa* richt zich echter ook op het helpen van jongeren om terug te keren in het werkveld. Het is daarom ook een goed voorbeeld van tertiaire preventie. Zoals al eerder aangegeven zijn de verschillende vormen van preventie niet altijd zwart-wit.

Er zijn verschillende organisaties in Guatemala, meestal in Guatemala-Stad, die educatieve programma's hebben in risicogebieden: plekken waar de kans groter is dat jongeren het criminele pad op gaan. Deze programma's vallen onder secundaire preventie. Een voorbeeld hiervan is *Ceiba Group*. Dit is een NGO die geweldspreventieprogramma's heeft in gemarginaliseerde gebieden. In El Mezquital, een arme wijk in Guatemala, hebben ze het *Outreach Center* opgezet. Dit is een klein centrum waar gratis internet is en workshops te vinden zijn in computervaardigheden, breakdance, muziek en Engels. Hierdoor worden de kansen voor jongeren vergroot en zullen ze minder snel het criminele pad kiezen (Martinez 2014:22).

Onder tertiaire preventie vallen projecten waarbij met ex-bendeleden gewerkt wordt. Zo hebben Guatemalteekse zakenmensen verschillende projecten gestart, waarbij ze ex-

bendeleden willen helpen om aan het werk te gaan. Er waren echter maar weinig bendeleden die meededen. Dit kwam doordat in 2006, toen een dergelijk project voor het eerst werd opgezet⁴, er deelnemers vermoord waren door de bendes die zij verlaten hadden (Martinez 2014:161-162).

In het theoretisch kader en de context werd aangetoond dat zowel primaire preventie, secundaire preventie als tertiaire preventie aanwezig is in Latijns-Amerika en ook in Guatemala. In ons veldwerk hebben wij een inventarisatie gemaakt van de in Xela aanwezige programma's, onderzocht hun doelen gehaald worden gehaald worden en of deze aansluiten op de oorzaken en manifestatie van jeugdcriminaliteit.

---

⁴ Dit project in 2006 heette *Desafíos 10* en werd opgezet door USAID en een aantal Guatemalteekse zakenmensen om tien ex-bendeleden te helpen kleinschalige zakenmensen te worden. De uitzendingen van deze real life soap werden op nationale televisie uitgezonden. De uiteindelijke banen (het starten van een bedrijf om auto's te wassen en een ander om schoenen te poetsen, werkzaamheden die door straatkinderen worden gedaan) bleken erg tegen te vallen en weinig kansen voor verbetering te bieden. Daarnaast konden ook alle leiders van hun ex-bendes precies zien op televisie wie er meedeed. Een aantal weken waren er al twee oud deelnemers vermoord en moest de rest vluchten naar het buitenland (Martinez 2014:160-161).

4. De oorzaken en gevolgen van jeugdcriminaliteit (Ellen)

“Ken ik iemand die crimineel is? Nou ik ken niet echt iemand die iemand vermoord heeft.”⁵

Dit is het antwoord van Andres op de vraag of hij een crimineel kent. Bij crimineel gedrag spreken de meeste inwoners van Xela over stelen en het aanvallen en doden van mensen, zelfs de politie. Alleen de twee advocaten en de rechter spreken over gedrag dat volgens de wet verboden is, wanneer gevraagd wordt wat precies crimineel gedrag is. Crimineel gedrag onder jongeren komt veel voor in Xela. Volgens de cijfers van de politie raken vier van de tien jongeren tussen de dertien en 27 jaar verwickeld in criminele activiteiten.⁶

In dit hoofdstuk wordt er eerst gekeken naar welke factoren bijdragen aan het begaan van criminele activiteiten onder jongeren in Xela. Dit wordt net als in het theoretisch kader gedaan aan de hand van de vier niveaus van Cruz. Deze niveaus zijn het maatschappelijke, het gemeenschappelijke, het persoonlijke en het individuele niveau (Cruz 2007:n.p.). Vervolgens wordt er gekeken naar welke typen delicten voorkomen en hoe zowel de delinquent, als het slachtoffer zich in diens dader en slachtofferrol voelt. Ten slotte ligt de focus op de gevolgen, waarbij begonnen wordt met gevolgen voor de staat, daarna het strafrechtelijk proces bekeken wordt en geëindigd wordt met de reactie van de burgers.

De factoren die bijdragen aan het ontstaan van criminaliteit onder jongeren in Xela

Meerdere factoren dragen bij aan het ontstaan van criminaliteit onder jongeren in Xela. Om ze te ordenen is er, net als in het vorig hoofdstuk, een verdeling gemaakt, welke gebaseerd is op de vier niveaus van Cruz.

De maatschappij

Aan de buitenkant van de stad stappen we uit de bus. We komen net van de weg af om een breed pad op te gaan dat omhoog loopt. Aan beide kanten van het pad staan meerdere hutjes en huisjes, waarvan de verf af bladdert, mocht dit al op het huis zitten. De huizen zijn van diverse materialen, als plastic, hout en golfplaten. Vervolgens staan er enkele huizen gemaakt van baksteen, met dakpannen en gevels met meerdere verdiepingen. Er staan auto's voor en een

---

⁵ Interview met Andres, inwoner van Xela, op 10/03/2016.

⁶ Statistieken van de PNC verkregen op 29/02/2016.

groot hek staat erom heen. Het pad geeft een vrij verlaten indruk met af en toe een paar vrouwen en een enkel kind dat buiten speelt.

We zijn in de wijk *Las Rosas*. Deze wijk staat bekend als een wijk waar vrouwen met hun kinderen naartoe verhuizen, als ze horen dat hun man en vader vast komt te zitten in de gevangenis van Cantel, omdat deze buurt het dichtst bij deze gevangenis ligt. Daarbij verhuizen mensen vanuit het zuiden van Guatemala naar *Las Rosas* in de hoop werk te vinden, maar kunnen in Xela wegens een ontbrekende opleiding niet aan een baan komen. Een gesprek met Lisa en Julio, de werkneemster en de directeur van de NGO *Caras Alegres*, een naschoolse opvang in de wijk *Las Rosas*, biedt meer inzicht in de wijk. Op enkele huizen van mensen die geld hebben na, zijn de huizen vaak klein, chaotisch en vies. De kinderen hebben regelmatig last van vlooien, zijn geregeld ondervoed en worden vaak misbruikt en/of mishandeld. Veel kinderen zijn nooit uit de wijk geweest. Net als haar baas, Julio, vertelt ze dat de kinderen een neiging hebben tot het vertonen van agressief gedrag. Zij denkt aan agressief gedrag als een vorm van aandacht vragen, hoewel het wellicht ook normaal voor de kinderen kan zijn. Meerdere informanten benoemen de ‘cultuur van geweld’, wat een systeem van normen, waarden en attitudes is, dat het gebruik van geweld bij tussen personen mogelijk maakt, bevordert en legitimeert (Huezo 2001 en Martin-Baró 1992 in Cruz 2007:30).

Volgens Roger, een griffier bij het hoge gerechtshof, heeft de burgeroorlog een enorme impact gehad, ook op de psyche van de mensen die het hebben meegemaakt. Kappert schrijft in haar thesis over een samenleving waarbij iedereen elkaar wantrouwt, omdat men door de burgeroorlog weet waartoe zowel de burgers als de staat toe in staat kunnen zijn (Kappert 2011:19). José, een voormalig leider van *vecinos organizados* (letterlijk betekent dit georganiseerde burens en is een soort buurtwacht. Hier wordt nog op ingegaan) noemt de soldaten, die na de oorlog geen werk meer hadden en zelf de criminaliteit in gingen of bendes op gingen richten. Daarnaast ontstond er een circulatie van wapens, aangezien de soldaten niet allemaal hun wapens hadden ingeleverd. Daarbij ligt volgens hem Guatemala op de handelsroute van zowel drugs als wapens van Columbia naar de VS. Wapens en drugs zijn dan ook makkelijk te krijgen in Guatemala. Het gebruiken van wapens en van enige andere vorm van geweld, geeft mannen volgens Pedro vaak een machtig en daarmee goed gevoel.⁷ Meerdere informanten hebben hier ‘de cultuur van *machismo*’ aangekaart. *Machismo* refereert naar idealen en gebruiken die de mannelijke identiteit en mannelijkheid determineren (Sanabria 2007:152).

---

⁷ Uit een interview met Pedro, advocaat, op 27/03/2016.

Naast een ‘cultuur van geweld’, de gevolgen van de burgeroorlog en een ‘cultuur van *machismo*’ speelt armoede een grote rol. Volgens Pedro, een advocaat, heeft het merendeel van de Guatemalteekse bevolking een laag tot middelmatig inkomen. Maria, een bewoonster van Xela, zegt dat er ook weinig mogelijkheden zijn om aan een baan te komen. Geen enkele informant heeft genoemd dat het voor jongeren uit bepaalde wijken moeilijker is om aan werk te komen. Hoewel in de thesis van Kappert staat dat bewoners uit de wijk *Las Rosas* te kampen hebben met sociale uitsluiting (Kappert 2011:13). Wegens gebrek aan financiële middelen, volgen vele kinderen geen onderwijs. Van zeven tot en met twaalf jaar is onderwijs verplicht en kunnen kinderen gratis naar een openbare school gaan. Het schoolmateriaal, als schriften, boeken en pennen, kost wel geld en de kinderen kunnen vaak beter hun familie helpen door geld te verdienen (Edwards 2002:11-16). Daarbij, vindt Pedro, kiezen jongeren vaak liever voor de makkelijke weg. Veel jongeren hebben geen zin om moeite te doen voor werken naast en het volgen van een opleiding. Deze gaan meteen de criminaliteit in, omdat dit snel en makkelijk geld verdienen is.⁸ Volgens Javier, de psycholoog van *el instituto normal para varones de occidente* (het normale instituut voor mannen uit het westen, vanaf nu INVO), een school in Xela, is het gebrek aan financiële middelen geen excuus om geen opleiding te kunnen volgen. “Als je iets wil, dan kan dat ook.”⁹ Niemand van de informanten deelt zijn mening.

Het gemeenschappelijke niveau

Las Rosas is een wijk waar veel criminaliteit voorkomt en ook een buurt waar de bewoners over het algemeen weinig productief sociaal kapitaal hebben. In enkele uitzonderlijke gevallen helpen de burens elkaar. De criminaliteit die zich daar plaatsvindt is heel divers; afpersingen, diefstal, hangjongeren die drugs gebruiken en bendes.¹⁰ Echter, volgens de statistieken van de politie behoort deze wijk niet tot de gevaarlijkste wijken van Xela.¹¹

Drugsgebruik en de aanwezigheid van criminele organisaties schijnen volgens de *Policía Nacional Civil* (wat staat voor de Nationale Civiele Politie, wat vanaf nu PNC genoemd zal worden) en Javier veel voorkomende problemen in Xela te zijn. Javier zegt dat mensen van criminele organisaties in de gaten houden welke jongeren lid van hun groep zouden willen worden. Waarbij Carla, een advocate, aanvult dat het begint met iets kleins doen, bijvoorbeeld wapens vervoeren, als ze een jaar of acht zijn. Daar krijgen ze dan bijvoorbeeld een brood voor

---

⁸ Uit een interview met Pedro, advocaat, op 27/03/2016.

⁹ Uit een interview met Javier, psycholoog van INVO, op 08/03/2016.

¹⁰ Uit een interview met Julio, directeur Caras Alegres, op 30/03/2016.

¹¹ Statistieken van de PNC verkregen op 29/02/2016.

terug. Later moeten ze een telefoon afgeven voor een afpersing of iets stelen. Om met een jaar of twaalf de buschauffeur die het geëiste bedrag niet betaald heeft, dood te schieten. Het hoeft niet perse te gaan om aankomende bendeleden. Met regelmaat komt het voor dat criminele organisaties minderjarigen vragen om zware misdaden voor hen te begaan in ruil voor geld.

In sommige gevallen is *the differential association theory* van toepassing. Deze houdt in dat wanneer een persoon in contact komt met mensen die misdaden begaan en met mensen die positief tegenover criminaliteit staan, de stap om misdaden te begaan kleiner wordt (Sutherland 1939, in Lanier en Henry 2010:168-187). Ángel, een voormalig bendelid, vertelt dat hij het criminele circuit inrolde door mee te gaan met zijn vrienden die wat ouder waren. Wat begon met wat feestjes en het gebruiken van drugs op zijn twaalfde, mondde uit tot stelen, moorden en drugsverslaafd zijn. Hij heeft het daarbij over de breuk tussen zijn ouders en hoe dit ervoor zorgde dat hij alleen met zijn vader woonde. Zijn vader werkte altijd en hij had als twaalfjarige jongen zin om slechte dingen te doen en zeker niet naar zijn vader te luisteren.

Het persoonlijke niveau

Één ouderschap werd door vrijwel alle informanten gezien als de nummer één oorzaak van jongeren om de criminaliteit in te gaan. Er zijn veel mogelijkheden die zorgen voor een één ouderschap. Het kan komen doordat één van de ouders, meestal de vader, in het buitenland werkt. Ook kan één van de ouders in de gevangenis zitten. Bij *Caras Alegres* vangt Lisa regelmatig gesprekken op over het afgelopen weekend: “Hé, was jij ook bij je vader op bezoek in de gevangenis afgelopen weekend? Ik zag je wel!”¹² Een andere optie is dat vrouwen en mannen bij meerdere partners kinderen hebben. Een reden hiervan kan zijn een gebrek aan seksuele voorlichting, waardoor er geen anticonceptiemaatregelen worden genomen. Dit terwijl de prikpil volgens Lisa gratis is. Soms zijn beide ouders weg en wordt de zorg door een ander familielid, vaak de oma, op zich genomen. Dit terwijl, volgens een agente van de PNC, de vaderrol zo van belang is tijdens de ontwikkeling van een kind. De achtergebleven verzorger heeft geen controle meer over het kind, waardoor het geen normen en waarden wordt aangebracht.¹³

Een verder voorkomend probleem in de familie heeft te maken met verwaarlozing en mishandeling. Het inkomen van het huishouden is laag en vaak zijn de gezinnen erg groot. Alcoholisme is een fenomeen dat veel voorkomt in Xela en vaak wordt benoemd dat één van

---

¹² Informeel gesprek met Lisa, werknemster Caras Alegres, op 30/03/2016.

¹³ Informeel gesprek met een agente van de PNC, op 01/03/2016.

de ouders - meestal de vader - alcoholist is. Alcoholisme is iets wat aan *machismo* gekoppeld kan worden volgens Gutmann. In de Latijns-Amerikaanse cultuur horen *machos* te drinken, drinken ze veel en genieten ze ervan (Gutmann in Sanabria 2007:165). Families die al amper rond kunnen komen, hebben dan ook nog de extra kosten van het alcoholgebruik en vaak wordt dan verwacht dat het kind geld gaat verdienen door bijvoorbeeld snoep op straat te verkopen of schoenen te poetsen. Volgens Kappert komt ongeveer tachtig procent van de kinderen die in Xela op straat werken uit *Las Rosas* (Kappert 2011:11). Als het kind dan te weinig verdiend heeft, wordt deze thuis fysiek mishandeld.¹⁴ Te weinig geld verdienen is niet de enige reden dat een kind mishandeld kan worden. Bij ongewenste kinderen is de kans ook groter dat ze mishandeld worden, dan wanneer ze gewenst zouden zijn. Seksueel misbruik komt ook veel voor. Meisjes kunnen zowel door stiefvaders, als door directe familie als opa's, ooms en vaders misbruikt worden. Met regelmaat vinden vaders dat ze recht hebben op seks met hun dochter, zegt Julieta. Wat volgens haar komt door de heersende 'cultuur van *machismo*'.¹⁵

De kans op het plegen van criminele activiteiten is weliswaar groter wanneer iemand uit een disfunctionele familie komt, aangezien het de persoonlijkheid van een jongere vormt (Cruz 2007:46). Echter, het hoeft niet te betekenen dat het opgroeien in een goed functionerende familie garantie biedt op het op het rechte pad blijven. Alejandro, een ex bendelid, komt uit een familie die zichzelf kon onderhouden en een zus die advocate is. Toch was de straat voor hem zo verleidelijk, dat hij langzamerhand het criminele circuit inging. "Ik hield van de straat met drugs en alcohol."¹⁶

Het individuele niveau

Er zijn veel redenen te bedenken om de criminaliteit in te gaan. In het theoretisch kader werd de *strain theory* van Merton besproken. Deze theorie stelt dat personen niet de middelen hebben om de door de samenleving gestelde doelen te behalen (Merton 1938:679). Merton doelt dan op 'luxe' artikelen. In ons onderzoek is naar voren gekomen dat veel jongeren stelen om te overleven, een verslaving in stand te kunnen houden of om aan te tonen dat ze zelfstandig kunnen functioneren. Geen van de drie voorgenoemde punten heeft iets te maken met het kunnen krijgen van 'luxe' artikelen en komen daarom niet overeen met de *strain theory*.

Volgens Julio zijn meerdere kinderen bij *Caras Alegres* getraumatiseerd, wegens fysiek geweld en seksueel misbruik. Julieta zegt dat vrouwen die seksueel misbruikt zijn vaak een

---

¹⁴ Uit een interview met Pedro, advocaat, op 27/03/2016.

¹⁵ Uit een interview met Julieta, psychologe hogartemporal, op 05/04/2016.

¹⁶ Uit een interview met Alejandro, een ex bendelid, op 10/3/2016.

hoop haat voelen. Sommigen van deze vrouwen willen wraak nemen. Enkele meisjes gaan bij een bende om bescherming te krijgen. Waarover Julieta zegt: “(...) hun vader heeft hen verkracht, hun moeder heeft hen de rug toegekeerd en heeft hen niet geloofd, maar in de bende vinden ze een groep die hen beschermt en van hen houdt.”¹⁷ Cruz benoemt ook de tekortgekomen aandacht, liefde en geborgenheid en het hebben van een echte familie. Dit is iets wat het lid zijn van een bende een jongere kan bieden (Cruz 2007:49). Daarbij kan een bende voor een identiteit zorgen, doordat er antwoord gegeven kan worden op de vraag ‘wie ben ik?’ (Cruz 2007:54). Een identiteit die onder andere verloren is gegaan door de vernedering van armoede (Jones & Roger 2009 in Kappert 2011:14).

Een gebrek aan opvoeding en opleiding maakt volgens de jeugdrechter dat bepaalde jongeren doen waar ze zin in hebben en geen geweten hebben. Ze denken niet na over de consequenties van hun daden en of deze daden überhaupt wel of niet acceptabel zijn. Interessant is dat toen Angél, een ex bendelid, de consequenties van zijn daden benoemde, hij het niet had over wat voor gevoelens zijn daden teweeg moeten hebben gebracht bij het slachtoffer, maar dat hij het had over consequenties voor hemzelf: “de gevolgen van het doen van slechte dingen; de gevangenis, het ziekenhuis (...) ik was neergestoken en aangereden (...) kennelijk heeft een hogere macht meer voor mij in petto, want ik ga niet zo snel dood.”¹⁸ Alejandro zegt dat hij met een bepaalde leeftijd in begon te zien, dat de dingen die hij deed, als stelen, afpersen en doden, lelijk waren en slecht.

De manifestatie van crimineel gedrag

In Xela is er een diversiteit aan criminele activiteiten die gepleegd worden. De statistieken van de politie gaan over alle delicten, van zowel minderjarigen en meerderjarigen, gepleegd in het departement Quetzaltenango.¹⁹ Het meest gepleegde delict is volgens de statistieken het stelen van voertuigen. Op de tweede plek staat het plegen van moord. Hierop volgt het stelen van motors. Aan een advocate en een jeugdrechter is gevraagd ook een lijst te maken van meest gepleegde delicten in Xela. De lijst voor minderjarigen bevat verkrachting, diefstal om te kunnen overleven, afpersingen, moord, doodslag en iemand zodanig mishandelen dat deze komt te overlijden. Bij meerderjarigen wordt er naast deze lijst nog geweld tegen vrouwen en corruptie genoemd. De statistieken van de politie bevat maar drie punten, die ook in de lijst van

---

¹⁷ Interview met Julieta, psychologe hogar temporal, op 05/04/2016.

¹⁸ Uit een interview met Angél, een ex bendelid, op 10/03/2016.

¹⁹ Statistieken van de PNC, verkregen op 29/02/2016.

de rechter en de advocate staan. De misdrijven die de rechter en advocate er aan toevoegen zijn misdrijven, waarvan vaak geen aangifte wordt gedaan of die niet serieus worden genomen (Colman en Norris 2000:137).

De wijken waar de meeste criminaliteit plaatsvindt, zijn wijken waar veel winkels en bedrijven gevestigd zijn, zoals *La Rotonda*. Daarbij meldt José dat in wijken waar sociale controle ontbreekt de huizen makkelijker beroofd worden. Volgens José zijn deze wijken wat luxere buitenwijken waar mensen net zijn komen te wonen. Deze mensen werken meestal veel, zijn vaak van huis, hebben geld, zijn individualistisch en leven geïsoleerd. Enkele initiatieven worden nu genomen om ervoor te zorgen dat de veiligheid in dit soort wijken gewaarborgd wordt, zoals het opzetten van *vecinos organizados*. Dit is een groep van buurtbewoners, die met elkaar de veiligheid van de wijk bespreken en snel alarm slaan zodra er een criminele activiteit gepleegd wordt. Degene die ze op heterdaad betrapt hebben brengen ze naar de politie of straffen ze zelf.

Bendes

In Guatemala bestaat er een team dat door *the Federal Bureau of Investigation* (FBI) van de Verenigde Staten in 2009 is opgezet binnen de PNC en zich bezig houdt met bendes en afpersingen.²⁰ Dit team heet PANDA, wat staat voor *Unidad de Acción Nacional contra el Desarrollo de Pandillas*. Letterlijk vertaald naar het Nederlands betekent dit ‘Eenheid van Nationale Actie tegen de Ontwikkeling van Bendes’. Miguel, het hoofd van PANDA in Xela, stelt dat moord vaker wordt gepleegd door minderjarigen dan door meerderjarigen. Volgens hem komt dit doordat minderjarigen niet strafbaar zijn voor de wet. Dat minderjarigen niet strafbaar zouden zijn, wordt door de advocaten tegengesproken. Hun straf pakt wel lager uit dan de straf van meerderjarigen. Volgens Pedro hebben de hogere moordcijfers onder minderjarigen te maken met de georganiseerde misdaad, die weer connecties heeft met *maras*. Hij zegt dat de georganiseerde misdaad *mareros*, leden van de *maras*, het vuile werk voor hen laat doen. Bijvoorbeeld bij afpersingen worden volgens Pedro *mareros* ingehuurd om een persoon die een afpersing niet betaald heeft te vermoorden. Mensen doden wordt door degenen gedaan, die de laagste rang hebben binnen hun bende. Dat zijn jongens van een jaar of twaalf. Suzy, een onderzoekster bij Universiteit Utrecht, vertelt ook nog dat minderjarigen die lid willen worden van een bende in sommige gevallen een misdaad moeten begaan, waarop een vastzetting in de gevangenis en daarna een initiatie binnen de gevangenis volgt.

---

²⁰ <https://www.fbi.gov/news/stories/2016/january/transnational-gangs-part-1-understanding-the-threat>

Volgens Miguel wordt meer dan vijftig procent van de afpersingen door bendes gepleegd en dan met name de *Mara Salvatrucha* en de *Barrio 18*. Deze kunnen zowel binnen Guatemala plaatsvinden, als op transnationaal niveau. José zegt dat afpersingen vooral in het openbaar vervoer plaatsvinden. Afpersingen bij winkels en ondernemingen beginnen volgens hem op gang te komen. *Demoscopía* heeft in 2007 een survey over afpersingen afgenomen en komt tot de constatering dat in Guatemala twintig procent van de kleine ondernemers en achtentwintig procent van de bewoners uit arme wijken ‘beschermingsbelasting’ moet betalen (*Demoscopía* in Cruz 2010:383). Hierdoor gaan de bendeleden er economisch op vooruit, terwijl de bewoners erop achteruit gaan. Dit is een voorbeeld van het pervers sociaal kapitaal wat bendes hebben (McIlwaine en Moser 2001: 968). Naast afpersingen houden *maras* zich ook bezig met trafficking van illegale goederen, kidnappen, diefstal en moord (USAID rapport 2006 in Cruz 2010:382).

Op 3 maart 2016 was er een aanslag in Guatemala-Stad gepleegd, waarbij een bom in een bus tot ontploffing kwam. Één dode en vijftien gewonden vielen, omdat de chauffeur zijn geld niet had betaald. Sindsdien lijkt het erop dat het onderwerp afpersingen en *maras* nog meer in het nieuws komt. Zo staat er in de *Prensa Libre*²¹, een Guatemalteekse krant, van maart 2016 dat er steeds meer jongeren uit het departement Quetzaltenango, zowel jongens als meisjes, bij bendes gaan en er worden steeds meer afpersingen gepleegd door bendes geregistreerd. Volgens jeugdrechter Verónica Galicia wordt twintig procent van de delicten gepleegd door jongeren die connecties hebben met de *maras*. Volgens Miguel maakt de media het aantal leden van bendes veel zorgwekkender dan dat het is. Hij schat een aantal van ongeveer zesduizend bendeleden in Guatemala. Dat spreekt de informatie van Cruz tegen. Deze heeft het over een schatting van 14.000 bendeleden in Guatemala in het jaar 2000 (Cruz 2010:382). De verhouding man-vrouw is hierbij lastig te zeggen. De *Mara Salvatrucha* wil geen vrouwen in de bende. De *Barrio 18* laat wel vrouwen toe, maar meestal verlenen vrouwen eerder diensten dan dat ze werkelijk lid zijn. De leeftijd ligt tussen de elf en zestig jaar, maar gemiddeld zijn ze tussen de zestien en achtentwintig jaar oud, aldus Miguel. Ook volgens sommige bewoners van Xela lijkt het aantal bendeleden in Xela te groeien. Pedro zegt dat er ooit drie bendes waren met elk hun eigen territorium, maar dat het tegenwoordig zo veel verschillende groepjes zijn dat hij het niet meer weet.

---

²¹ Prensa Libre, lunes 7 de marzo de 2016; Se involucran más menores en pandillas. Coatepeque, Chimaltenango y Mazatenango reportan más delincuencia.

Belevingswereld

Meerdere informanten hebben zich in dreigende situaties verkeerd. Zo is Pedro drie keer beroofd, waarbij hij één keer in elkaar geslagen is. Zijn broer heeft een gewapende overval meegemaakt, waarna hij naar het ziekenhuis moest. Sindsdien durft hij zodra het donker is zich alleen maar buiten te verplaatsen in zijn auto. Pedro zegt dat dit grotere risico op onveilige situaties ook onder toeristen bekend is, wat maakt dat het aantal toeristen terugloopt. Dit heeft volgens Pedro zijn weerslag op de nationale economie.

Dit soort situaties veroorzaakt angst onder burgers en toeristen, maar de jongeren die deze misdaden plegen lijken zich volgens veel informanten hier wel goed bij te voelen. Veel jongeren die bij een bende zitten, werden thuis verwaarloosd. Bij een bende hebben ze het idee bij een familie te horen. Pedro's visie is dat bendeleden zich nog niet schuldig voelen over hun gepleegde criminele activiteiten, want hun brein heeft zich nog niet volledig ontwikkeld. Ze zijn zich nog niet bewust van wat het inhoudt iemand te doden. Daarbij voelen ze zich meer een man door criminele activiteiten te plegen, wat van belang is in Guatemala wegens de *machismo* cultuur. Julio geeft hem hierin gelijk door te zeggen dat voor het begaan van een misdrijf een jongere zich zwak voelt en erna sterk. Wolf heeft het in zijn onderzoek naar *maras* in El Salvador over meerdere opbrengsten van het begaan van criminele activiteiten door *maras*. Naast het economische gewin, zijn er ook symbolische opbrengsten zoals macht, prestige, solidariteit en spanning (Wolf 2012:82). Deze symbolische opbrengsten worden beaamd door voormalige bendeleden. "Ik vond het leuk om mensen te intimideren of slechte dingen te doen (...) ik vond alleen die angst van de straat op gaan en politie tegen te komen zo vermoeiend."²² "Het voelde goed. Ik was nooit bang. Ik voelde me vrij."²³

De consequenties van jeugdcriminaliteit

Er zijn een tal van consequenties verbonden aan jeugdcriminaliteit. Enkele hiervan worden hieronder uitgelicht. We beginnen met de consequenties voor de staat en hoe deze hiermee omgaat. De manier waarop de staat met jeugdcriminaliteit omgaat, bijvoorbeeld door het implementeren van wetten, heeft gevolgen voor de delinquent. Dit wordt als volgt besproken. Daarna wordt er gekeken naar de reactie van de burgers op de dreiging van het slachtoffer worden van criminaliteit.

---

²² Uit een interview met Ángel, een ex bendelid, op 10/03/2016.

²³ Uit een interview met Alejandro, een ex bendelid, op 10/03/2016.

De staat

Het is een zondagmiddag, de zon schijnt en de straat is geheel verlaten op een groepje mensen na. De straat is smal, belegd met keitjes met aan beide kanten een hoge smalle stoep. Het groepje mensen bestaat uit vier politieagenten, waarvan enkele op de straat staan en enkele op de stoep. Ze staan bij een jongen van een jaar of zeventien. Deze staat op de stoep met zijn rug tegen de muur van het huis achter hem. Eén van de agenten houdt een pet vast, die van de jongen lijkt te zijn. De jongen haalt de spullen uit zijn zakken en legt deze in de pet. De groep agenten gaat dichterbij hem heen staan. De jongen trekt zijn shirt uit. De cirkel van agenten onttrekt de jongen geheel uit het zicht. Na een tijdje stappen de agenten weer van de jongen weg. Eén agent maakt foto's van de tatoeage op de arm van de jongen. Een andere agent stelt vragen, waarvan de antwoorden vervolgens door weer een andere agent opgeschreven worden. Ik sta schuin tegenover hen, vlak voor de deur van mijn huis. De deur gaat open en de huisvrouw kijkt nieuwsgierig om het hoekje. Even later komt ook de dochter des huizes, tien jaar oud, naar de deur. Vluchtig kijkt ze naar de activiteiten die plaatsvinden schuin tegenover haar. "Oh is dit alles? Dit gebeurt wel vaker. Tja, we wonen vlakbij het plein, waar veel toeristen lopen. Die worden wel eens beroofd. Heeft deze jongen vast ook gedaan." En ze loopt weer terug het huis in.

Dit soort aanhoudingen vinden wel vaker plaats, als er een vermoeden is dat iemand lid is van een bende. Het stigma van bendelid wordt vrij snel aan iemand toegekend, zodra deze jongere aan bepaalde karakteristieken voldoet, zoals het dragen van een baggy broek en een bepaalde haardracht en het hebben van tatoeages. Soms kan dit ook leiden tot een arrestatie, hoewel dit niet legaal is. Deze repressieve aanpak is onderdeel van het volgens velen gefaalde *Mano Dura* beleid, waar in het theoretisch kader diep op ingegaan is. Het *Mano Dura* beleid is geïmplementeerd om de veiligheid van de burgers te waarborgen. Het waarborgen van deze veiligheid is zowel een plicht van de staat, als een manier om de legitimiteit van de staat te waarborgen (Goldstein 2010:489). Bendes vormen een bedreiging voor deze veiligheid, aangezien ze veel criminele activiteiten begaan en hier moeilijk voor te pakken zijn. Een reden hiervan is dat ze nauw samen werken met voormalige politie agenten, veiligheidsmedewerkers en voormalige militairen. Deze hebben een machtig kartel gevormd, welke sterke connecties heeft met hedendaagse politici, de douane, de immigratie, het gerechtshof, de politie en legerofficieren (Manwaring 2005:13). Een grote mate van corruptie ondermijnt het gezag van de staat, doordat het vertrouwen van de burgers in de staat verloren gaat. Door de straffeloosheid die gepaard gaat met corruptie, verliest de staat zijn legitimiteit en autoriteit. In het ergste geval zal de staat uiteindelijk zijn nationale territorium en zijn burgers niet meer onder controle

kunnen houden. Dit fenomeen wordt ook wel een ‘gefaalde staat’ genoemd (Manwaring 2005:27). Wanneer een staat gefaald heeft, kan ‘instabiliteit, criminaliteit, opstanden, regionale conflicten en terrorisme’ volgen. Humanitaire rampen en stromen van vluchtelingen kunnen hier uit voortvloeien (Manwaring 2005:28).

Naast *Mano Dura* is ook *Plan Cuadrante* geïmplementeerd (Jütersonke, Muggah & Rodgers 2009:383). Het idee achter *Plan Cuadrante* is dat politie meer zichtbaar aanwezig is, waarop Pedro zegt dat misdadigers inderdaad schrikken van de aanwezigheid van de politie. Het nadeel is dat bij bijvoorbeeld afpersingen de boodschapper gepakt wordt en niet het brein dat erachter zit. Daarbij meldt hij dat de politie alsnog vaak afwezig is, ook op plekken die dicht bij hun bureau zijn gelokaliseerd. Vanaf het jaar 2004 zijn Guatemala, Honduras, Nicaragua, El Salvador en de Verenigde Staten samen gaan werken om het bendeprbleem tegen te gaan (Jütersonke, Muggah & Rodgers 2009:383).

Strafrechtelijke gevolgen voor de delinquent

Zodra iemand op heterdaad betrapt wordt, heeft de politie een legitieme reden om iemand aan te houden, aldus Pedro.²⁴ Dit kan leiden tot een arrestatie, waarbij de delinquent vaak twee nachtjes in een cel gezet wordt om daarna weer vrij te komen. Een reden hiervan kan zijn dat de gevangnissen overvol zijn.²⁵ Een andere legitieme reden om iemand aan te houden is het hebben van voldoende bewijs. Hierna moet de officier van justitie eerst een arrestatiebevel aanvragen, voordat er een aanhouding zou mogen plaatsvinden, waarna het maximaal drie maanden lang durende onderzoek van start kan gaan.²⁶ Tijdens dit proces moet de verdachte in de buurt blijven. Carlos zegt dat zodra er een kans op ontsnappingsgevaar is, de verdachte naar de *preventivo* wordt gestuurd. De *preventivo* is een gebouw, waar verdachten zitten in afwachting op hun berechting. Voor meerderjarigen is er een *preventivo* midden in het centrum van Xela. Deze is gescheiden van *la granja penal de Cantel*, de gevangenis van Xela. Minderjarigen moeten naar Guatemala Stad, waar de *preventivo* en de gevangenis in hetzelfde gebouw zitten. Pedro zegt dat dit maakt dat jongeren die wellicht geen misdrijf hebben begaan in contact komen met criminelen en zo makkelijker het criminele pad opgaan. Op het onderzoek volgt een rechtszaak.

Mocht de verdachte schuldig worden bevonden, zijn er verschillende opties mogelijk. Deze worden overlegd met een sociaal hulpverlener en psycholoog en verschillen niet alleen

---

²⁴ Uit een interview met Pedro, advocaat, op 30/03/2016.

²⁵ Uit een interview met Carlos, jeugdrechter, op 20/04/2016.

²⁶ Uit een interview met Miguel, baas van de PANDA, op 09/03/2016.

tussen de typen delict, maar ook tussen minderjarigen en meerderjarigen.²⁷ Voor meerderjarigen is er, volgens Carlos, in principe de keuze tussen een boete, een gevangenisstraf van maximaal vijftig jaar of in uitzonderlijke gevallen de doodstraf. Een boete wordt alleen uitgedeeld, als een persoon drie jaar geen misdaad heeft begaan, werk heeft en een woonadres opgeeft. Daarbij mag de gevangenisstraf die bij het delict hoort niet langer dan vijf jaar duren.²⁸ Carla, een advocate, zegt dat voor minderjarigen vrijheid, vrijheid onder toezicht, werk voor de gemeenschap zoals het gebouw van de brandweer schoonmaken of huizen verven, de waarde van het goed dat gestolen is teruggeven en een gevangenisstraf onder de mogelijke straffen vallen. De maximale duur van een gevangenisstraf is zes jaar.²⁹

Mocht de beoordeelde het niet eens zijn met zijn straf, kan deze nog naar de *tribunales superiores* (het hoger gerechtshof) om in hoger beroep te gaan. Het net beschreven rechtsproces is hoe het volgens de wet zou moeten gaan. Echter, vaak verloopt het anders, melden meerdere informanten.

Over het effect van de straffen had geen enkele informant iets positiefs te zeggen. Er was met name op de gevangenis veel kritiek. Ze zijn vol en het is er gevaarlijk, deels omdat er nauwelijks bewaking aanwezig is, die de gevangenen onder controle houdt. Suzy vertelt dat bewakers minder dan het minimum loon verdienen en alleen naar binnen gaan om ter betaling een pakketje aan een gevangene te overhandigen.³⁰ Op een zaterdag reden we om de gevangenis van Xela heen en zagen een enorm aantal mannen op één plek bellen. Dat was de enige plek waar ze bereik hadden, zei de politie agente. Gniffelend met haar collega had ze het over dat mobieltjes niet aanwezig mochten zijn binnen de gevangenis. Op de vraag of ze naar binnen zouden gaan om die telefoontjes af te pakken, reageerden ze met een “Natuurlijk niet. Dat is hartstikke gevaarlijk”. Het is algemeen bekend dat veel afpersingen vanuit de gevangenis worden geplaatst. De plaats waar vaak de leiders van de *maras* zitten. Bendeleden van verschillende bendes zitten bij elkaar in één gevangenis, waar ze samen pacts sluiten, bespreken hoe ze hun activiteiten verstandiger kunnen aanpakken en beslissingen nemen over structuren, strategieën en manieren van opereren (Cruz 2010:392-393). Onder mijn informanten was er nauwelijks vertrouwen in degenen die weer vrij komen. Aan ex-gevangenen kleeft dan ook een zeker stigma, wat maakt dat ze moeilijk aan werk kunnen komen.

---

²⁷ Uit een interview met Carla, advocate, op 20/04/2016.

²⁸ Uit een interview met Carlos, jeugdrechter, op 20/04/2016.

²⁹ Uit een interview met Carla, advocate, op 20/04/2016.

³⁰ Uit een informeel gesprek met Suzy, onderzoekster aan de universiteit Utrecht, op 02/04/2016.

De burgers

“Ik zeg dingen tegen mijn burens als ‘hallo’ en ‘hoe gaat het?’, maar heb nog nooit hun huis van binnen gezien.” zegt Javier, terwijl hij het heeft over een bepaald gevoel van wantrouwen, wat volgens hem stamt uit de tijd van de burgeroorlogen. De groeiende criminaliteit en de aanwezigheid van bendes zorgt hierbij volgens Julio voor onzekerheid, angst, nerveus en veel stress. Deze angst komt niet meteen bij informanten naar voren. Xela is volgens hen net een groot dorp: “Kijk naar Guatemala Stad, daar is het gevaarlijk³¹”. Pas wanneer de zon onder is gegaan, moet er meer opgepast worden en dan zeker door toeristen. In *Las Rosas* doen de burens, uit angst dat hen ook wat aangedaan wordt, niks als ze zien dat een jongere een misdaad begaat. De mensen zijn door de angst weinig buitenshuis, wat zorgt voor minder productief sociaal kapitaal (Winton 2005:174). Dit sociaal kapitaal is volgens Bourdieu juist van belang om toegang te krijgen tot bronnen, waar anders geen toegang tot verkregen wordt (Bourdieu 1986:249). In *Las Rosas* zijn er wel sociale netwerken aanwezig die zorgen voor werkgelegenheid voor vrouwen die geen werk kunnen vinden. In ruil voor het verlenen van een dienst, krijgen zij bijvoorbeeld een wederdienst of eten (Kappert 2011:17).

Met een politie waarbij de agenten afwezig zijn en corruptie eerder regel lijkt dan uitzondering, komen er initiatieven vanuit de buurt om toch de veiligheid van buurtbewoners te waarborgen. Eén daarvan is de eerder genoemde *vecinos organizados*. José was ooit leider geweest van een dergelijke groep binnen een wijk van *zona 1*. Om in zijn wijk de veiligheid te waarborgen, hebben ze camera’s en fluitjes om elkaar in te seinen, mocht er een crimineel in de wijk zijn. Met hun fluitje seinen ze andere buurtbewoners in, die binnen vijf minuten aanwezig zijn, om daarna de crimineel te volgen. Wat daarmee gedaan wordt verschilt per buurt en per keer. José bracht meestal de crimineel naar de politie, die hem dan waarschijnlijk na een paar nachtjes weer vrij zou laten. Pedro vertelt dat een paar weken voor ons interview in de wijk *Las Flores* misdadigers zo hard door de buurtbewoners met een wapen en een honkbalknuppel in elkaar waren geslagen, dat deze misdadigers bijna gestorven waren. Toen er een bende in de wijk van José kwam te wonen, hebben de buurtbewoners met zo’n duizend man het huis omcirkeld en bedreigd ze te vermoorden. Met een week waren ze weg. De onzekerheid die de buurtbewoners voelden door de aanwezigheid van de leden van de bende, vindt Miguel begrijpelijk, maar niet nodig. Het is een regel dat zij geen mensen die in dezelfde buurt wonen doden. Het opstarten van een bedrijf in een wijk met bendes, raadt hij af.

---

³¹ Gesprek met Maria, burger van Xela, 10/02/2016.

5. De programma's, resultaten en verbeteringen van preventie in Xela (Kyra)

In het vorige hoofdstuk werden respectievelijk de oorzaken, manifestatie en gevolgen van jeugdcriminaliteit in Xela besproken. In dit hoofdstuk zal een inventarisatie gegeven worden van de in Xela aanwezige preventieprogramma's, wordt er ingegaan op hun resultaten en worden er verbeteringen aangedragen.

Bestrijding van jeugdcriminaliteit in Xela, Guatemala

Zoals in de context al naar voren kwam heeft Guatemala, zoals veel andere Midden-Amerikaanse landen, ook criminaliteit proberen te bestrijden door middel van *Mano Dura*: het optreden met harde hand. Daarbij kwam echter ook naar voren dat dit geen goede manier is om jeugdcriminaliteit te bestrijden, omdat deze aanpak vaak averechts werkt. USAID (n.d.) pleit dan ook voor programma's die zich op preventie in plaats van bestrijding richten. Op het eerste gezicht lijken er weinig of geen van deze programma's aanwezig te zijn ter bestrijding van jeugdcriminaliteit in Xela. Wanneer er aan mensen gevraagd wordt naar programma's, wordt af en toe REMAR genoemd, maar veel verder komt men vaak niet. Als er echter verder gevraagd wordt en er diepgaander gepraat wordt met mensen, blijken er toch meer programma's en initiatieven aanwezig te zijn dan alleen REMAR. Niet alleen EDELAC (*Escuela de la Calle*, School van de Straat), die zorgt voor huizing en scholing, maar ook de PNC die verschillende lessen op middelbare scholen geeft en een vrouw die mensen helpt die in de gevangenis zitten. Hoewel hier misschien in eerste instantie niet direct aan gedacht wordt wanneer er gevraagd wordt naar de preventie van jeugdcriminaliteit, helpen deze initiatieven wel degelijk.

Preventie

Hieronder wordt verder ingegaan op wat er in Xela gedaan wordt aan de preventie van jeugdcriminaliteit. Hier zal dit ook gestructureerd worden aan de hand van de drie vormen van preventie: primaire preventie, secundaire preventie en tertiaire preventie. Dit zal gekoppeld worden aan de in Xela aanwezige programma's en de resultaten daarvan. Er wordt afgesloten

met een paragraaf over mogelijke verbeteringen voor zowel de programma's als de preventie van jeugdcriminaliteit in het algemeen.

Primaire preventie

Primaire preventie richt zich op de gehele populatie en de condities in de natuurlijke omgeving die kunnen zorgen voor het ontwikkelen van jeugdcriminaliteit (Johnson 1987:n.p.). Voorbeelden zijn sociale ongelijkheid of een gebrek aan sociale cohesie. Primaire preventie poogt dergelijke oorzaken direct aan te pakken.

Programma's

Een programma dat zich richt op de gehele populatie en condities in de natuurlijke omgeving die kunnen leiden tot vermindering van jeugdcriminaliteit is bijvoorbeeld de PNC (*Policía Nacional Civil*, Nationale Civiele Politie). Zij hebben verschillende plannen om criminaliteit te bestrijden. Zij geven bijvoorbeeld lessen over de gevaren van alcohol- en drugsgebruik op middelbare scholen in Xela. Een dergelijke les werd bijvoorbeeld gegeven op INVO (Instituto Normal para Varones de Occidente³², Normaal Instituut voor Baronnen uit het Westen), een *secundaria*, dit is een school die vergeleken kan worden met een middelbare school in Nederland, in het centrum van Xela. Javier, de schoolpsycholoog, geeft de volgende beschrijving van INVO: "Dit instituut heeft een slechte reputatie. Als jullie zouden vragen op straat wat men denkt van INVO dan zouden de mensen je gaan zeggen dat je hier bendeleden, delinquenten en drugsverslaafden hebt."³³ De voorlichting les van de PNC hoort bij zowel primaire als secundaire preventie. De PNC vertelde dat zij deze les op meerdere *secundarias* geven in de stad en daarmee valt dit onder primaire preventie.³⁴ Een dergelijke school zou echter ook als een risicoplek gezien kunnen worden vanwege de slechte reputatie, waardoor de lessen ook onderdeel zijn van secundaire preventie.

Wij mochten de les van de PNC op INVO bijwonen. Hierover gaat het volgende vignet:

Ellen en ik zitten achter in een klas op INVO, een secundaria. De klaslokalen zijn geel van binnen en op een aantal plekken is de verf van de muren afgebladderd. De deuren en de ramen zijn van donker hout. Op de muren staan teksten en

---

³² <http://invoxela.blogspot.nl/>

³³ Uit een interview met Javier van INVO, op 08/03/2016.

³⁴ Uit een informeel gesprek met agent García bij de preventie les van de PNC op INVO, op 01/03/2016.

*scheldwoorden geschreven met zwarte stift. Alle leerlingen zitten op houten stoelen met een metalen frame waar een houten tafel aan is bevestigd. Wij ook. Vlak bij ons, bij de ingang, staat een agent. Voor de klas, staat er nog één. De agent voor in de klas, we leren later dat hij García heet, geeft voorlichting door middel van een PowerPoint over drugs- en alcoholgebruik aan een klas vol studenten van een jaar of vijftien. Hij vertelt over een vrouw die is aangehouden bij de grens met Mexico. Ze heeft een kind van twee jaar bij zich. Agent García vertelt dat de organen van het kind eruit zijn gehaald en dat er cocaïne in is gestopt, om het zo de grens over te smokkelen. Hij laat een afbeelding van het kind zien. Het is doodstil in de klas en sommigen kijken weg van de afbeelding. Bij zo'n drie studenten verschijnt een traan op het gezicht.*³⁵

De lessen maakten duidelijk veel indruk op de leerlingen. Er worden vragen gesteld aan de leerlingen en wanneer ze een antwoord geven, krijgen ze een spelletje dat gaat over normen en waarden. Naast deze lessen heeft de PNC nog meer activiteiten, zoals het geven van lessen voor basisschoolkinderen over waarden en normen, en ook werken ze samen met buurtorganisaties en hebben ze lessen voor ouders en leraren. Door de verscheidenheid aan activiteiten valt de PNC zelf niet in een hokje te plaatsen betreft preventie. Zo zijn de lessen op school een goed voorbeeld van primaire preventie, omdat het zich richt op condities in de natuurlijke omgeving die kunnen leiden tot het ontwikkelen van crimineel gedrag.³⁶

Bij de PNC is er ook de al eerder genoemde door de Verenigde Staten opgezette afdeling die gespecialiseerd is in bendes: PANDA (*Unidad de Acción Nacional contra el Desarrollo de Pandillas*, Eenheid van Nationale Actie tegen de Ontwikkeling van Bendes). Deze afdeling doet onderzoek naar hoe bendes ontstaan en waar deze zich begeven. Tevens richt deze zich op afpersingen, houden ze bij wie er telefoons hebben (die worden niet alleen gebruikt voor de afpersingen, maar ook om onderling contact te houden, en wie er afwijkend gedrag vertonen. Daarnaast hebben zij ideeën over wat de beste manier zou zijn om bendes te bestrijden. Zij doen aan primaire preventie, omdat zij zich richten op de algemene veiligheid van de inwoners van Guatemala.³⁷

---

³⁵ Uit een participerende observatie bij een preventie les van de PNC op INVO, op 01/03/2016.

³⁶ Uit een interview met agent García, werkzaam bij het preventiekantoor van de PNC, op 01/03/2016.

³⁷ Uit een interview met Miguel, het hoofd van PANDA, op 09/03/2016.

Naast de politie is er ook de kerk die een rol speelt in de primaire preventie van jeugdcriminaliteit. Wanneer aan een kerkganger uit Xela, Enrique, gevraagd wordt wat de kerk doet qua preventie van jeugdcriminaliteit, citeert hij de Bijbel:

Mattheüs 22:37. Jezus antwoordde: “Heb de Here, uw God, lief met heel uw hart, ziel en verstand. Dit gebod is het eerste en het belangrijkste. Het tweede, even belangrijke gebod is: ‘Houd net zoveel van uw medemens als van uzelf.’ Deze twee geboden zijn de basis van de hele wet en de profeten.”³⁸

Dit is wat de kerk, zo stelt Enrique, doet aan de preventie van jeugdcriminaliteit. Wanneer mensen hun medemens lief hebben, gaan ze niet over tot crimineel gedrag. Daarnaast biedt de kerk een huis voor iedereen, ook hen die thuis geen liefde vinden. Tevens worden er ook gesprekken gehouden over bijvoorbeeld seksualiteit binnen het huwelijk.³⁹

Resultaten

Zoals gezien heeft de PNC verschillende programma's, waaronder lessen over de gevaren van drugs- en alcoholgebruik op middelbare scholen. Tijdens de lessen op bijvoorbeeld INVO was het, zoals al eerder aangegeven, duidelijk dat deze lessen een grote indruk achterlieten bij de leerlingen. Er waren leerlingen aan het huilen en vaak zaten ze met volle aandacht te luisteren. Toen we drie leerlingen spraken na de les, gaven ze aan dat ze de lessen interessant en zinvol vonden. Javier, de psycholoog van INVO, vertelde ook dat het goede lessen zijn, maar dat alleen deze lessen niet genoeg is. Tevens stelde hij dat de lessen niet frequent genoeg gegeven worden. Ze zijn er nu namelijk maar eens per jaar.⁴⁰

De kerk draagt dus ook een steentje bij aan de preventie van jeugdcriminaliteit. Zo zijn er volgens Enrique gesprekken/voorlichtingen en is de kerk een plek waar mensen terecht kunnen wanneer zij thuis geen liefde kunnen vinden. De kerk kan een soort nieuwe familie bieden. Enrique vertelt dat er meerdere jongeren bij de kerk zijn die ooit het slechte pad op gingen, maar nu teruggekeerd zijn en samenzijn bij de kerk. Zij helpen nu ook andere jongeren het slechte pad af te komen.⁴¹

---

³⁸ Uit een interview met Enrique, een kerkganger uit Xela, op 26/04/2016.

³⁹ Uit een interview met Enrique, een kerkganger uit Xela, op 26/04/2016.

⁴⁰ Uit een interview met Javier van INVO, op 08/03/2016.

⁴¹ Uit een interview met Enrique, een kerkganger uit Xela, op 26/04/2016.

Secundaire preventie

Secundaire preventie richt zich op individuen of groepen die een verhoogd risico hebben criminele activiteiten te begaan (Johnson 1987:n.p.). Dit kan bijvoorbeeld komen doordat deze mensen in een risicowijk wonen. Een voorbeeld van een dergelijke risicowijk is *Zona 5*, die, zoals we gezien hebben, in Xela beter bekend is als *Las Rosas*. Deze wijk ligt een eindje buiten het centrum en de mensen in deze wijk zijn uitgesloten op zowel sociaal als politiek gebied. De mensen worden gediscrimineerd en gemarginaliseerd. Vanuit de overheid is er weinig aandacht voor *Las Rosas* waardoor de armen van deze buurt niet boven armoede uit kunnen stijgen (Kappert 2011:15).

Programma's

Op INVO zijn niet alleen de lessen van de PNC, maar ook lessen van schoolpsycholoog Javier. Hij houdt daarnaast individuele gesprekken met leerlingen waarvan afwijkend gedrag is geobserveerd door leraren, die vervolgens naar de psycholoog gaan. Deze leerlingen kunnen een vergroot risico hebben bij een bende te gaan, maar er ook van verdacht worden criminele activiteiten te ondergaan. Javier gaat deze leerlingen vervolgens monitoren, met hen praten en soms ook een gesprek aan met hun ouder. Dit richt zich specifiek op risicojongeren en is dus een goed voorbeeld van secundaire preventie.⁴²

Daarnaast zijn er ook NGO's die zorgen voor meer mogelijkheden en kansen voor jongeren in risicogebieden. Een voorbeeld hiervan is *Caras Alegres*. Deze van oorsprong Nederlandse NGO bood voorheen kinderopvang, een kleuter- en peuterklas en naschoolse opvang aan. Door gebrek aan financiële middelen is dit echter niet allemaal meer mogelijk. Momenteel hebben ze alleen nog een naschoolse opvang die ervoor zorgt dat alleenstaande moeders nog kunnen werken.⁴³ Deze naschoolse opvang is ook gevestigd in risicowijk *Las Rosas*. Volgens Julio, het hoofd van *Caras Alegres*, is het een wijk met een scherpe verdeling doordat er delen zijn waar families wonen met veel geld en er delen zijn waar veel armoede is. Al eerder werd beargumenteerd dat inkomensongelijkheid een grote oorzaak is van hoge criminaliteitscijfers (Heinemann & Verner 2006:16). Dit is ook in *Las Rosas* het geval: er zijn delen met een rustige sfeer, maar ook delen waar het gevaarlijk is. Een dergelijke wijk, zeker de delen waar armoede heerst en waar het gevaarlijk is, zou een risicogebied kunnen worden genoemd. Dit houdt in dat de kans hier groter is dat jongeren op een bepaald moment criminele

---

⁴² Uit een interview met Javier van INVO, op 08/03/2016.

⁴³ Uit een informeel gesprek met Lisa, een medewerkster van *Caras Alegres*, op 30/03/2016.

activiteiten zullen begaan. Julio van *Caras Alegres* vertelt dan ook dat er veel jeugdcriminaliteit is in de marginale gedeelten van Zona 5. Het is dan ook niet toevallig dat *Caras Alegres* in deze wijk gevestigd is. De naschoolse opvang zorgt ervoor dat de financiële situatie bij arme gezinnen verbeterd wordt en dat kinderen zelf niet hoeven te gaan werken. Tevens proberen ze de kinderen die bij de naschoolse opvang komen wat te leren over waarden en normen en om hen emotionele stabiliteit te bieden. Ze proberen zo te voorkomen dat deze kinderen dezelfde toekomst hebben als sommige anderen in *Las Rosas*. De kinderen zijn echter nog erg jong (basisschoolleeftijd) en daarom kunnen er geen directe gesprekken over waarden en normen plaatsvinden. Voor deze jonge kinderen is dit te saai en ze begrijpen het niet. Er wordt echter wel gesproken over onderwerpen als vriendschap. Daarnaast zegt Julio dat ze proberen uit te leggen aan kinderen dat “gender niet belangrijk is bij het realiseren van activiteiten”. Hiermee trachten ze het machismo tegen te gaan dat heerst in Quetzaltenango. Dit kan er indirect weer voor zorgen dat kinderen minder snel het criminele pad op zullen gaan, want zoals al eerder gezegd is het *machismo* een van de oorzaken van jeugdcriminaliteit. Zo kan dit leiden tot alcoholisme, dat vervolgens weer kan leiden tot verwaarlozing of mishandeling.⁴⁴

Op het eerste gezicht lijkt EDELAC, *Escuela de la Calle*, die een school direct naast *Caras Alegres* in risicowijk *Las Rosas* heeft, een soortgelijke organisatie. Uit een gesprek met Jorge bleek echter dat EDELAC veel groter is dan *Caras Alegres*. Zo hebben ze niet alleen een basisschool, maar ook een huis, dat tevens in Zona 5 staat, waarin kinderen die geen ouders of verzorgers hebben verblijven. Vaak zijn er alcoholproblemen in de familie of leefden de kinderen in extreme armoede. Tevens biedt EDELAC dus scholing, waarbij de leerlingen naderhand ook daadwerkelijk een diploma krijgen dat rechtsgeldig is. Kinderen krijgen hier de kans cursussen te volgen in handwerken, zijn er psychologen voor therapie, doen ze aan sport en wordt er veel aandacht besteed aan spiritualiteit.⁴⁵ Zo was er maandag 18 april (2016) een bijeenkomst met de kinderen van EDELAC en een groep die bestond uit vrouwen, kinderen en twee mannen die kwamen lezen, zingen en bidden uit de Bijbel. Daarna werd er met zijn allen een avondmaal gedeeld.⁴⁶ Wanneer gevraagd wordt welke kinderen er bij EDELAC wonen, zegt Jorge: “Op dit moment is de jongste bewoner negen jaar en de oudste 17. Het zijn zowel jongens als meisjes. Vanaf 18 gaan ze meestal, tenzij ze vanuit EDELAC niet zeker zijn dat die persoon het gaat redden alleen. Ze gaan pas als ze bij EDELAC zeker zijn.”⁴⁷ Met dat laatste

---

⁴⁴ Uit een interview met Julio, de directeur van *Caras Alegres*, op 30/03/2016.

⁴⁵ Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

⁴⁶ Uit een participerende observatie bij EDELAC, op 18/04/2016.

⁴⁷ Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

bedoelt hij dat ze bij EDELAC bevestiging moeten hebben dat de desbetreffende persoon een leven zonder hulp aankan. Ze moeten in ieder geval een huis, werk of school hebben, anders laat EDELAC de kinderen nog niet gaan. Zowel Caras Alegres als EDELAC valt onder secundaire preventie, omdat beide zich richten op kinderen die risico lopen in de toekomst het verkeerde pad op te gaan.

Resultaten

Javier, de schoolpsycholoog van INVO, geeft zoals eerder gezegd niet alleen voorlichtlessen, maar houdt ook individuele gesprekken. Zo hield hij twee sessies met een leerling waarvan zijn leraar afwijkend gedrag constateerde. Hij merkt dat het bij dergelijke leerlingen lastig is om in hun wereld te geraken, maar hij heeft het hele jaar om met hen te werken. Hij heeft dan ook meerdere sessies met hen gepland. Daarnaast heeft Javier met een moeder gesproken om zijn gevoel te controleren en zij bevestigde dat haar zoon drugs gebruikt. Wanneer er gevraagd wordt naar het effect van zijn lessen antwoordt Javier:

Ja, er zijn er een aantal die Godzijdank zijn gaan veranderen. Met een aantal is dit gelukt. Met anderen zeg ik je in alle eerlijkheid dat ik mij terug moest trekken omdat het kan.. het kan niet. ... Ze zijn resistent geworden voor het proces dat ik in mijn kantoor probeer. Ik blijf het proberen, maar ik zie dat ze niet veranderen en ik moet me terugtrekken omdat ik het niet kan.⁴⁸

Javier wil hier zeggen dat hoewel er een aantal leerlingen zijn die baat hebben gehad bij de gesprekken die hij houdt, er ook een aantal leerlingen zijn geweest die hij niet heeft kunnen veranderen en die op het slechte pad zijn gebleven. Het is Javier dan niet gelukt om voor verandering te zorgen.⁴⁹

Hoewel *Caras Alegres* nu niet meer direct met jongeren werkt, doen ze nog wel veel voor jonge kinderen. Veel kinderen zijn enorm blij wanneer ze naar *Caras Alegres* mogen. Ze kunnen echter niet bij iedereen voorkomen dat ze het slechte pad op gaan. Zo vertelde Lisa, een medewerkster van *Caras Alegres*, over een jongen die vroeger bij deze NGO zat. Hoewel hij vroeger al een beetje agressief was, ging het verder goed met hem. Toen Lisa jaren later op de bus stond te wachten, kwam ze deze jongen weer tegen. Terwijl hij met haar stond te praten,

---

⁴⁸ Uit een interview met Javier van INVO, op 08/03/2016.

⁴⁹ Uit een interview met Javier van INVO, op 08/03/2016.

vertelde hij dat hij iemand had zien lopen met een mooie mobiel. De jongen vertelde haar dat hij die ‘even ging stelen’. De jongen liep weg en kwam even later bij Lisa terug waarna hij haar de gejatte telefoon liet zien. Zo hebben ze bij hem niet kunnen voorkomen dat hij crimineel gedrag is gaan vertonen, zegt Lisa.⁵⁰

Bij EDELAC zijn er echter wel casussen bekend waarbij de NGO geholpen heeft ter preventie van jeugdcriminaliteit. Zo zijn er jongeren met weinig mogelijkheden in de toekomst die bij EDELAC hun school hebben afgemaakt en later zelf bij EDELAC zijn gaan werken.⁵¹ Zo gaf ook Juan van 17 aan dat hij zich heel fijn voelt bij EDELAC. Dit is zijn vijfde jaar bij deze NGO. Hij studeert in de middag voor kapper, iets waar hij erg van geniet. Hij blijft hier nog een jaar, tot hij klaar is met school en 18 is, om daarna een baan te gaan zoeken.⁵² De kinderen die hier wonen hebben geen vader of moeder, zelfs geen verzorger. Op de vraag wat er van hen terecht zou komen, antwoord Jorge, de oprichter van EDELAC, dat ze dan waarschijnlijk in de prostitutie of in de gevangenis terecht zullen komen. EDELAC biedt hen een huis en volgens Juan voelt het als één grote familie. De andere kinderen zijn veel aan het lachen en hebben plezier. De oprichter van EDELAC, Jorge, geeft in de openingsquote van dit hoofdstuk aan dat hoewel de NGO misschien niet de oplossing is voor jeugdcriminaliteit, de organisatie wel een aantal kinderen kansen biedt wat er toe zou kunnen leiden dat zij op het rechte pad blijven. Ze mogen immers pas de straat op als, zoals al eerder aangegeven, hun toekomstbeeld er goed uitziet en ze plannen hebben naar school te gaan of te gaan werken.⁵³

Tertiaire preventie

Tertiaire preventie richt zich op individuen of groepen die al crimineel gedrag vertoond hebben. Dit kan bijvoorbeeld een rehabilitatiecentrum zijn voor ex-bendeleden (Johnson 1987:n.p.).

Programma's

De meest genoemde organisatie ter preventie van jeugdcriminaliteit in Xela is REMAR. Pablo, de directeur van REMAR, vertelt: “REMAR is een samengevoegd woord dat *Rehabilitación de Marginados* (Rehabilitatie van Marginalen) betekent.”⁵⁴ Het is een grote organisatie. “REMAR is hetzelfde in ongeveer zestig landen. We zitten in Europa, Spanje, Frankrijk, Engeland ...

---

⁵⁰ Uit een informeel gesprek met Lisa, medewerkster van *Caras Alegres*, op 30/03/2016.

⁵¹ Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

⁵² Uit een informeel gesprek met Juan, een jongen die in het huis van EDELAC woont, op 18/04/2016.

⁵³ Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

⁵⁴ Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

Duitsland, dus bijna heel Europa. En in Latijns-Amerika vanaf ongeveer de Verenigde Staten tot aan Argentinië.”⁵⁵, vertelt Pablo. Volgens de website⁵⁶ heeft REMAR de eer gehad om alleen in Spanje al meer dan 100.000 drugsverslaafden te helpen die bij REMAR aangeklopt hebben. Zij hebben met de hulp van REMAR de straten, gevangenissen, prostitutie en delinquentie verlaten. Deze hulp is spiritueel, fysiek, psychisch, professioneel en vertrouwelijk. Velen zijn er gerehabiliteerd en geïntegreerd in hun werk en familie. Anderen zijn bij REMAR gebleven om anderen te helpen met het verlaten van de marginale klasse. Pablo zegt dat er momenteel zo’n zeventig a tachtig personen bij REMAR in Xela wonen en op de vraag wat REMAR betekent voor deze mensen antwoordt hij: “We geven de mensen complete hulp. Niet alleen proberen we ze het slechte pad af te raden, we hebben ook huizen waar de mensen integreren.”⁵⁷ Deze NGO helpt mensen van alle leeftijden die verslavingen hebben en/of bij een bende gezeten hebben. REMAR biedt een huis waarin deze mensen kunnen wonen. Pablo: “Zij bepalen hoe lang ze hier blijven. Ze zijn hier geheel vrijwillig.”⁵⁸ De meesten van hen zijn verslaafd aan drugs en alcohol wanneer ze komen en REMAR helpt hen daar vanaf te komen, bijvoorbeeld met behulp van de Bijbel. De Bijbel wordt gebruikt om mensen compleet te laten transformeren en van het slechte pad naar het goede te geraken, zoals gedaan wordt met ex-bendeleden. Het is echter niet verplicht om gelovig te zijn bij REMAR. Mensen die niet geloven, of op een andere manier, worden niet gediscrimineerd. Deze organisatie is een duidelijk voorbeeld van tertiaire preventie, het re-integreren van (jeugd)criminelen in de samenleving. De mensen die hier wonen hebben immers al crimineel gedrag vertoond en zijn daar vaak al voor gestraft met bijvoorbeeld een gevangenisstraf. Ze komen bij REMAR om uiteindelijk weer terug te keren in de samenleving.⁵⁹

Ten slotte, maar niet minder belangrijk, zijn er ook individuen die wat doen met religie en de preventie van jeugdcriminaliteit. Zo helpt Lucia bijvoorbeeld gevangenen in *la prevención*. *La prevención* is de plek waar gevangenen verblijven in afwachting van hun rechtszaak. Haar zoon heeft zeven maanden lang onterecht in deze gevangenis gezeten en dit was voor haar en haar familie een heel erg moeilijke tijd. Zij bad toen tot God, die haar vervolgens vertelde dat ze de gevangenen moest gaan helpen. Ze gaat nu nog steeds ongeveer één a twee keer per maand naar *la prevención*. Hoe vaak ze precies gaat, ligt eraan hoeveel zij te besteden heeft. Ze wil namelijk niet met lege handen aankomen, want als ze gaat dan brengt

---

⁵⁵ Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

⁵⁶ <http://remarxela.es.tl/%BFQU%C9-ES-REMAR-f.htm>

⁵⁷ Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

⁵⁸ Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

⁵⁹ Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

ze dingen als zeep en brood mee zodat gevangenen zich kunnen wassen en kunnen eten. Juist aan zeep en brood is in de gevangenis namelijk een groot gebrek. Hiermee helpt ze met name de mensen die geen bezoek krijgen van familie of vrienden. Haar droom is het om ooit een bedrijf te starten waar ex-gevangenen in kunnen werken.⁶⁰ Het is voor veel van hen namelijk erg moeilijk om aan werk te komen, zeker als ze tatoeages hebben. Tatoeages worden in Guatemala namelijk zeer snel geassocieerd met bendes (Johnson & Muhlhausen 2005:46). Met dit bedrijf zou zij bijdragen aan het re-integreren van ex-gevangenen. Daarom valt deze activiteit onder tertiaire preventie.

Resultaten

Miguel, het hoofd van PANDA, zegt dat criminelen wel kunnen re-integreren, alleen dat dit niet mogelijk is met ex-bendeleden.⁶¹ Bij REMAR zijn ze het hier niet mee eens. Het kan wel, maar het is lastig en kost veel tijd. Zo zullen de ex-bendeleden hun manier van praten en hun manier van kleden moeten veranderen. Dit zijn grote, fundamentele veranderingen. Het is een groot en langdurig proces waarvoor niet iedereen de tijd neemt. Er zijn dan ook mensen die het proces niet afmaken en denken dat ze wel genoeg veranderd en daarmee klaar voor de wereld zijn wanneer ze REMAR verlaten. Op straat komen ze zichzelf echter vaak weer tegen waardoor ze opnieuw beginnen met het drinken van alcohol of het gebruiken van drugs. Pablo stelt dat verslaafden minstens een jaar bij REMAR moeten blijven, misschien zelfs langer.⁶² Het klopt wel dat men in principe alleen een bende kan verlaten met de dood, zo stellen ook de ex-bendeleden in REMAR. Zo zegt Ángel, een ex-bendelid afkomstig uit Guatemala-Stad die nu in het huis van REMAR in Xela woont:

Nu kunnen ze [bendeleden] niet weg. Ik ging een jaar of acht geleden al weg, omdat ik een verandering in mijn leven ging zoeken. Toen ik wegging bij de bende, hebben ze mij afgeranseld... zo'n 30, 35 man. Ze molesteerden me, sloegen me, zeiden me: 'Loop en kom nooit weer, want we zullen je vermoorden'. Nu is het niet meer zo. Nu ga je je beter verbergen, want ze zullen je vermoorden. Ik had wat respect, want ik had een hoge rang in de bende. Ik leidde anderen, anderen die lager waren. Daarom zeiden ze me: 'goed, loop!'. Maar ze molesteerden en sloegen me.⁶³

---

⁶⁰ Uit een interview met Lucia, die mensen in *la prevención* helpt, op 05/04/2016.

⁶¹ Uit een interview met Miguel, het hoofd van PANDA, op 09/03/2016.

⁶² Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

⁶³ Uit een interview met Ángel, een ex-bendelid uit Guatemala-Stad, op 10/03/2016.

Dit is gelijk ook een van de redenen waarom Ángel nu in Xela woont: het is hier een stuk veiliger voor hem dan in Guatemala-Stad, waar hij niet vrij kan rondlopen. Ook Alejandro, tevens een ex-bendelid, alleen afkomstig uit El Salvador, kwam niet zonder problemen weg bij zijn bende. “Ik had problemen met de bende. Ik wilde in mijn land blijven, maar eerlijk waar, ik kon daar niet blijven. Om hen, want zij gaan me vermoorden.”⁶⁴, zei hij. Ángel komt uit Guatemala-stad en hij kan terugkeren om familie te bezoeken, maar het is voor hem absoluut niet veilig om over straat te lopen.⁶⁵ Zowel rivalen van zijn oude bende als zijn eigen ex-bende zullen hem aanvallen. Alejandro komt uit El Salvador en hij is zelfs zijn land uit gevlucht. Zij zullen dus niet kunnen terugkeren in hun eigen gemeenschap, omdat het daar niet veilig genoeg is voor hen.⁶⁶ Ze kunnen echter wel, als ze genoeg veranderd zijn, ergens anders overnieuw proberen te beginnen. Bij REMAR kwam uit een interview met deze twee ex-bendeleden dat zij zeer positieve ervaringen hebben met REMAR. Beiden gaven aan mede dankzij de organisatie en het wonen in het huis van REMAR van het slechte pad af te zijn geraakt. Ángel vertelt: “Wat ik hier doe? Momenteel help ik in een huis waar we wonen. Het huis van REMAR. ... Soms kook ik, soms maak ik schoon.”⁶⁷ Pablo, de directeur van REMAR, gaf aan dat het nogal verschilde in hoeverre het programma werkt. Er worden absoluut mensen het goede pad op geholpen, alleen er zijn er ook die eerder afhaken of later toch weer terugvallen in een verslaving. Volgens Pablo kan de Bijbel, die binnen REMAR een grote rol speelt, voor veel verandering zorgen. Het geloof geeft zowel Ángel als Alejandro hoop en leert hen over goed en kwaad. Zo houdt het hen op het rechte pad. Ángel speelt nu zelfs bij een band die twee keer in de week in de kerk speelt. REMAR biedt hen een familie en een thuis. Pablo vindt religie echter geen goed woord. Hij gebruikt zelf liever de Bijbel zelf als uitgangspunt, met de tien geboden.⁶⁸

Dan is er nog Lucia die de gevangenen van *la prevención* probeert te helpen door zeep en brood te brengen. Lucia vertelde hierbij dat deze mensen altijd heel erg blij zijn als Lucia weer naar de gevangenis komt, mede omdat ze spullen brengt die ze echt nodig hebben. Daarnaast praat en bidt ze vaak met hen. Ze zegt dat het de gevangenen helpt vast te houden aan het geloof en zo hoop te houden voor de toekomst.⁶⁹

---

⁶⁴ Uit een interview met Alejandro, een ex-bendelid uit El Salvador, op 10/03/2016.

⁶⁵ Uit een interview met Ángel, een ex-bendelid uit Guatemala-Stad, op 10/03/2016.

⁶⁶ Uit een interview met Alejandro, een ex-bendelid uit El Salvador, op 10/03/2016.

⁶⁷ Uit een interview met ex-bendelid Ángel, op 10/03/2016.

⁶⁸ Uit een interview met Pablo, de directeur van REMAR, op 14/03/2016.

⁶⁹ Uit een interview met Lucia, die mensen in *la prevención* helpt, op 05/04/2016.

Verbeteringen

Hierboven is de categorisering primaire, secundaire en tertiaire preventie gebruikt bij het benoemen van de verschillende preventieprogramma's en hun resultaten in Xela. Voor de verbeteringen is dit echter een stuk lastiger, omdat veel verbeteringen niet specifiek voor één soort preventie gelden. Daarom is ervoor gekozen om deze categorisering niet hier toe te passen.

Veel organisaties stellen dat er een gebrek is aan financiële middelen. *Caras Alegres* had altijd een kinderopvang, een kleuter- en peuterklas, naschoolse opvang en een vrouwenontwikkelingsprogramma. Doordat er nu veel minder overheidssubsidie beschikbaar is voor deze organisatie, zijn momenteel alleen die laatste twee nog over. Ook zijn er minder donaties, gaf Lisa van *Caras Alegres* aan. Er is wel de wens ook de kinderopvang en de kleuter- en peuterklas weer te gaan openen, alleen moet er dan eerst meer geld komen. Vroeger was er ook geld voor een beurs voor jongeren om ze te laten studeren en werden er voorlichtingen gegeven over waarden en normen. Dat is nu echter niet meer mogelijk.⁷⁰

Jorge van EDELAC gaf aan dat er geld nodig is en dat ze daarmee het programma zouden kunnen verbeteren.⁷¹ Ook Lucia, die in haar eentje de gevangenen van *la prevención* helpt, geeft aan dat ze geld nodig heeft. Zo zei ze een gevangenisbezoek af, omdat ze op dat moment niet genoeg geld had om zeep of brood te kopen en ze niet met lege handen aan wilde komen. Dit lost zij deels op door twee keer per jaar een activiteit te organiseren waarmee ze geld inzamelt. Van dit geld koopt ze duurere, luxere spullen zoals tandpasta.⁷²

Er zijn dus meerdere programma's die meer geld nodig hebben. Dit zijn zoals hierboven genoemd *Caras Alegres* en EDELAC, die zich beide op secundaire preventie richten, maar ook Lucia, die zich richt op tertiaire preventie. Welke vorm van preventie ook, voor goede, consequente hulp is er meer geld nodig. Deze programma's hebben hulp van de overheid nodig, maar dat is er niet. Jorge van EDELAC stelt dat er een rijke elite in Guatemala aanwezig is die de ogen sluit voor de problemen die het land kent. Alle dure huizen in die zone (*Las Rosas*) zijn dan ook niet van mensen die in die wijk zijn opgegroeid, maar van rijkere mensen van buitenaf.⁷³ Zo gaf ook de psycholoog van INVO aan dat er een stuk of acht families zijn die samen de elite vormen. Deze elite heeft geen interesse in de rest van de mensen, maar alleen in

---

⁷⁰ Uit een informeel gesprek met Lisa, een werknemster van *Caras Alegres*, op 30/03/2016.

⁷¹ Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

⁷² Uit een interview met Lucia, die mensen in *la prevención* helpt, op 05/04/2016.

⁷³ Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

geld.⁷⁴ Dit is precies wat eerder als een van de belangrijkste oorzaken van jeugdcriminaliteit genoemd werd: inkomensongelijkheid. Die is zeker wel aanwezig volgens Javier van INVO. Hij zegt: “Hier heb je twee sociale klassen. Vroeger had je er drie: de armen, de middenklasse en de rijken, maar tegenwoordig zijn er nog maar twee klassen: /armen en rijken. ... 75% van de bevolking leeft in extreme armoede.”⁷⁵ Javier zegt hier dat er veel armen zijn en een kleine groep rijken, oftewel: grote ongelijkheid. Voor een effectieve preventie die gebaseerd is op de lange termijn, zou er naar ongelijkheid gekeken moeten worden en gewerkt moeten worden aan een eerlijkere ontwikkeling voor iedereen (Heinemann & Verner 2006:16).

Naast geldgebrek kwam er naar voren dat er een gebrek is aan informatie. Ex-bendeleden Ángel en Alejandro, die nu beide bij REMAR wonen, gaven aan dat zij denken dat het hen geholpen zou hebben wanneer zij op jonge leeftijd meer informatie hadden gehad over risico's en gevaren.⁷⁶ Dit sluit aan op wat José en Maria, twee inwoners van Xela, aangaven betreft educatie. Zo stelden zij dat er te weinig seksuele educatie is, waardoor jongeren al vroeg ouders worden. Jongeren moeten dan aan geld komen en de makkelijkste manier is om het slechte pad op te gaan. Om dit te verhelpen zou het goed zijn wanneer het taboe opgeheven of op zijn minst verminderd wordt en er seksuele educatie zou gaan plaatsvinden.⁷⁷ Dit is gedaan bij een aantal programma's van USAID. Zo had USAID een programma in Nicaragua, *Education for Success*. Bij dit programma werden risicjongeren in kwetsbare conflictgebieden geholpen door ze te ondersteunen bij scholing en trainingen. Hierbij werden ouders van de jongeren en leiders uit de gemeenschap betrokken en werden jongeren ook geholpen bij het vinden van werk. Niet alleen dit, maar meerdere programma's van USAID bleken heel effectief (Berk-Seligson, et al. 2014:11-12). Het zou dan ook goed zijn wanneer er meer van deze programma's geïmplementeerd zouden worden op zowel het secundaire niveau, zoals in Nicaragua gedaan is, als op het primaire niveau, zoals de PNC op dit moment al wel een beetje doet met voorlichting lessen. Deze lessen worden volgens Javier, de schoolpsycholoog van INVO, echter maar eens per jaar gegeven en hij stelt dat dit alleen niet genoeg is. Daarom geeft Javier zelf ook lessen. Deze gaan niet alleen over drugs en alcohol, maar ook over thema's als personaliteit en familie. Tevens houdt hij individuele gesprekken. Dit, omdat hij vindt dat het probleem breder benaderd moet worden dan er nu gedaan wordt. Daarbij zegt Javier dat er meer samengewerkt moet worden door verschillende sectoren als ouders, educatie en

---

⁷⁴ Uit een interview met Javier, de schoolpsycholoog van INVO, op 08/03/2016.

⁷⁵ Uit een interview met Javier, de schoolpsycholoog van INVO, op 08/03/2016.

⁷⁶ Uit een interview met Ángel, een ex-bendelid uit Guatemala-Stad, en een interview met Alejandro, een ex-bendelid uit El Salvador, op 10/03/2016.

⁷⁷ Uit een informeel gesprek met José en Maria, twee inwoners van Xela, op 19/02/2016.

gezondheidszorg. Hijzelf heeft wel contact met ouders, dus dat is goed, maar het zou echter beter zijn wanneer de verschillende organisaties nog meer geïntegreerd zouden zijn.⁷⁸

Dit wordt beaamt door Miguel van PANDA:

Preventie moet niet alleen door de politie gedaan worden. Collega's die voorlichtingslessen (zoals op INVO) geven, super goed, maar het moet geïntegreerd zijn. Het ministerie van gezondheidszorg, de educatie, de familie, het moet geïntegreerd zijn. Anders, bijvoorbeeld, zegt men op scholen 'het zijn niet mijn kinderen, jullie moeten ze thuis opvoeden. Ik leer ze alleen lezen en schrijven'. Bij gezondheidszorg: 'ik houd me alleen bezig met de gezondheid'. Alles moet geïntegreerd zijn.⁷⁹

Hiermee wil Miguel zeggen dat het belangrijk is dat verschillende sectoren (bijvoorbeeld gezondheidszorg, educatie en familie) gaan samenwerken. Zo werkt het bijvoorbeeld niet wanneer scholen zich alleen focussen op het aanleren van lezen en schrijven en wanneer de gezondheidszorg zich alleen focust op gezondheid. Ze moeten samen gaan werken om jeugdcriminaliteit te bestrijden.

Dat de preventie van jeugdcriminaliteit meer geïntegreerd zou moeten zijn sluit aan bij de mening van USAID, zoals al eerder aangegeven. USAID is namelijk voor preventie van jeugdcriminaliteit die *bottom-up* is en zich ook richt op educatie en gezondheidszorg. Zij noemen daarnaast ook arbeidskansen en economische groei als belangrijke sectoren (USAID z.j.). De initiatieven die nu aanwezig zijn, richten zich echter meestal niet op verschillende sectoren, maar bijvoorbeeld 'alleen' op onderwijs. Hier kan dus zeker nog op verbeterd worden. Deze samenwerking zou dan ook plaats moeten vinden bij alle vormen van preventie: bij primaire preventie, zoals op INVO, maar ook bij secundaire preventie, zoals bij EDELAC en Caras Alegres.

---

⁷⁸ Uit een interview met Javier van INVO, op 08/03/2016.

⁷⁹ Uit een interview met Miguel, het hoofd van PANDA, op 09/03/2016.

6. Discussie en conclusie

In de inleiding werd de volgende centrale vraag aangedragen: ‘wat zijn verklaringen voor jeugdcriminaliteit in de stad Quetzaltenango en hoe kan jeugdcriminaliteit bestreden worden?’. Deze vraag is toen in tweeën gesplitst, waarbij enerzijds de mogelijke verklaringen van jeugdcriminaliteit werden geïnventariseerd door het onderzoeken van de oorzaken, manifestaties en gevolgen van jeugdcriminaliteit. Anderzijds werd een inventarisatie gemaakt van bestaande programma’s ter bestrijding van jeugdcriminaliteit, waarbij ook werd onderzocht wat de resultaten en mogelijke verbeteringen zijn voor deze programma’s. Hierbij zijn eerst de aanwezige theorieën besproken in het theoretisch kader. Vervolgens zijn deze in de context van Guatemala geplaatst. Daarna is er negen weken veldwerk gedaan in Xela, waarbij de eerder besproken theorieën in de praktijk zijn getoetst.

Om de centrale vraag te kunnen beantwoorden moet echter de eerder gemaakte tweesplitsing weer samengevoegd worden. Hieronder wordt eerst kort ingegaan op de belangrijkste al besproken oorzaken van jeugdcriminaliteit, om vervolgens te kijken of de in Xela aanwezige preventie daar al dan niet op aansluit. Ten slotte wordt er ingegaan op de nog te behalen verbeteringen betreft de bestrijding van jeugdcriminaliteit in Xela.

Oorzaken

De belangrijkste oorzaken worden hier op een rijtje gezet en kort samengevat. Dit is op eenzelfde manier gestructureerd als ook in de rest van de thesis is gebeurd, namelijk door middel van de vier niveaus van Cruz (2007:24-25).

De oorzaak die door informanten het meest genoemd werd is armoede. Meerderen vertelden dat de tweedeling tussen rijk en arm nog altijd groeit en dat er weinig kansen zijn op de arbeidsmarkt voor de armen. Door gebrek aan geld is het lastig voor kinderen om een opleiding te volgen, het schoolmateriaal is immers duur, wat weer kan resulteren in weinig kansen in de toekomst. Ook moeten kinderen vaak helpen met geld verdienen voor hun ouders, waarbij kinderen soms de makkelijke weg kiezen en het criminele pad op gaan. Een andere oorzaak op het maatschappelijke niveau is de ‘cultuur van geweld’. Dit houdt in dat er een systeem is van normen, waarden en attitudes dat het gebruik van geweld bij interpersoonlijke relaties mogelijk maakt, bevordert en legitimeert. Dit uit zich bij kinderen in het laten zien van agressief gedrag, omdat dit de manier is waarop zij soms conflicten oplossen. Een derde

belangrijke oorzaak op het maatschappelijke niveau zijn de gevolgen van de burgeroorlog. Deze burgeroorlog heeft gezorgd voor wantrouwen in de samenleving (Kappert 2011:19). Daarnaast heeft het einde van de burgeroorlog ook geleid tot een circulatie van wapens waardoor deze gemakkelijk te verkrijgen zijn. Een vierde oorzaak is het '*machismo*', dat inhoudt dat er idealen en gebruiken zijn die de mannelijke identiteit en mannelijkheid determineren (Sanabria 2007:152).

Op het gemeenschappelijke niveau wordt als oorzaak van jeugdcriminaliteit het aanwezig zijn van criminele organisaties genoemd. Deze organisaties proberen jongeren te integreren in hun zaken, waardoor jongeren weer bij bendes of in ieder geval met crimineel gedrag in aanraking komen. Ook werd op dit niveau *the differential association theory* aangehaald, dat inhoudt dat slecht gedrag beloond wordt. Hierdoor wordt de stap om misdaden te begaan kleiner.

Samen met armoede is een van de meest genoemde oorzaken van jeugdcriminaliteit het hebben van maar één ouder op het persoonlijke niveau. Zo kan het zijn dat een van de ouders naar het buitenland vertrokken is, dat één ouder in de gevangenis zit of dat ouders meerdere partners hebben. Een van de redenen hiervoor is het gebrek aan informatie betreft seksualiteit: mensen kunnen al jong seksueel actief zijn en hebben geen goed overzicht van de gevolgen, wat kan resulteren in één ouderschap. Ook kan het zo zijn dat beide ouders weg zijn en dat het kind door een ander of door niemand opgevoed wordt. Een andere oorzaak op het persoonlijke niveau is verwaarlozing en mishandeling binnen het gezin. Dit kan in combinatie met alcoholisme en/of *machismo*. Mishandeling komt zowel fysiek als seksueel voor.

Op het laatste niveau, het individuele, werd als eerste aangehaald dat de *strain theory*, welke inhoudt dat een persoon de criminaliteit ingaat om de door de samenleving gestelde doelen te halen, niet gevonden is in Xela (Merton 1938:679). Wat wel als oorzaak van jeugdcriminaliteit gevonden is op het individuele niveau, is het hebben van trauma's. Zo kunnen kinderen na slachtoffer te zijn geweest van fysiek geweld of seksueel misbruik een trauma oplopen. Dit kan er toe leiden dat zij zich onveilig voelen en de bescherming en aandacht van een bende opzoeken. Ten slotte wordt op het individuele niveau het gebrek aan opvoeding en opleiding genoemd als oorzaak van jeugdcriminaliteit. In deze gevallen leren kinderen soms geen waarden en normen, waardoor ze gaan doen waar ze zin in hebben en geen geweten hebben.

Preventie programma's

Hierboven werd nogmaals kort ingegaan op de in Xela gevonden oorzaken van jeugdcriminaliteit. Om de centrale vraag te kunnen beantwoorden moet echter ook gekeken worden naar de aanwezige preventieprogramma's en of deze al dan niet aansluiten bij de oorzaken. Daarom wordt er hieronder nog eens ingegaan op de inventarisatie van preventieprogramma's en wordt daarnaast beargumenteerd op welke oorzaken van jeugdcriminaliteit deze zich richten. Hierbij wordt wederom de structuur gebruikt van primaire, secundaire en tertiaire preventie.

Primaire preventie

Onder primaire preventie valt de PNC, met verschillende activiteiten als lessen voor basisschoolkinderen waarbij normen en waarden aangekaart worden, lessen voor ouders en leraren en ook samenwerking met buurtorganisaties als *vecinos organizados*. Daarnaast hebben ze, zoals al eerder gezegd, ook de lessen waarin ze op *secundarias* waarschuwen voor de gevaren van drugs- en alcoholgebruik. Alcoholisme werd hierboven als een van de oorzaken van jeugdcriminaliteit op het persoonlijke niveau genoemd. De lessen over het gebruik van verslavende middelen lieten zoals eerder gezegd een grote indruk achter bij leerlingen.

Ook de kerk doet aan primaire preventie. Zo leert de kerk haar leden dat zij hun medemens lief moeten hebben. Dit hoort bij het aanleren van waarden en normen, wat past bij de eerder genoemde oorzaak 'het hebben van een gebrek aan opvoeding', waarbij de waarden en normen niet geleerd worden. Ook houdt de kerk gesprekken en voorlichting over onderwerpen als seksualiteit. Dit is erg belangrijk, want een gebrek aan informatie betreffende seksualiteit kan uiteindelijk leiden tot gebroken gezinnen met maar één ouder, dat vervolgens weer een oorzaak kan zijn van crimineel gedrag bij jongeren. Ten slotte kan de kerk ook het familiegevoel en de geborgenheid bieden die jongeren, wanneer ze dit thuis niet krijgen, anders misschien zouden gaan zoeken bij een bende.

Secundaire preventie

Onder secundaire preventie valt schoolpsycholoog Javier. Ook hij geeft, net als de kerk, informatie over seksualiteit, alleen doet hij dit op zijn school: INVO. Doordat Javier zich op het gebrek aan informatie over seksualiteit richt, tracht hij jeugdcriminaliteit te voorkomen. Daarbij probeert Javier jongeren waarbij afwijkend gedrag is gesignaleerd opvoeding bij te brengen door het houden van individuele gesprekken. Daarnaast praat hij met hen wanneer zij

trauma's hebben, die verkregen kunnen zijn wanneer in het verleden bijvoorbeeld misbruikt zijn. Javier geeft aan dat hij niet elk kind kan veranderen, maar dat hij bij een aantal leerlingen wel degelijk verandering heeft gezien en dat deze op het goede pad zijn gekomen en gebleven.

Bij secundaire preventie hoort ook *Caras Alegres*, een van de NGO's in risicowijk *Las Rosas*. Deze organisatie heeft een naschoolse opvang, waar kinderen uit één oudergezinne heen kunnen buiten schooltijd. Hiermee wordt voorkomen dat deze kinderen op straat gaan hangen en op die manier het slechte pad opgaan. Als de kinderen bij *Caras Alegres* zijn, houden ze soms lessen over waarden en normen en proberen ze het gat op te vullen dat kinderen soms hebben door een gebrek aan opvoeding op het individuele niveau. Bij deze lessen vindt *Caras Alegres* het belangrijk dat jongens en meisjes gelijk behandeld worden en dat de activiteiten gemixt uitgevoerd worden. Hiermee trachten ze het *machismo* tegen te gaan, dat eerder al aangekaart werd als een van de oorzaken op het maatschappelijke niveau. Lisa, een medewerkster van *Caras Alegres*, vertelde een voorbeeld van een jongen bij wie zij geen verschil hebben kunnen maken. Ze vertelde echter ook over hoe blij de kinderen zijn wanneer ze bij *Caras Alegres* komen en dat ze zeker kinderen ziet bij wie het een positieve invloed heeft.

De andere in *Las Rosas* aanwezige NGO is EDELAC. Deze organisatie voorziet in zowel gratis scholing voor alle kinderen die dat nodig hebben als behuizing voor kinderen die niet verzorgd worden. Dit kan zijn omdat ze geen ouders hebben. Ook is het soms zo dat er wel ouders aanwezig zijn, maar dat deze bijvoorbeeld in de prostitutie zitten of alcoholisten zijn. Deze kinderen hebben geen goede rolmodellen en worden thuis verwaarloosd. Hierdoor zijn ze sneller geneigd naar bendes te gaan, omdat deze een gevoel van affectie en bescherming kunnen geven. EDELAC poogt dit gevoel echter ook op te vangen en het gebrek aan opvoeding en opleiding aan te vullen door voorlichtingen en cursussen in het opvanghuis. Daarnaast hebben ze voor getraumatiseerde kinderen professionele psychologen ingehuurd, aangezien het hebben van trauma's op den duur kan leiden tot het ontwikkelen van crimineel gedrag. Daarbij leert EDELAC de kinderen hoe belangrijk naar school gaan is en welke kansen ze daar later voor terugkrijgen. Goed gedrag wordt hier beloond, waarmee de *differential association theory*, waarbij kinderen zien dat slecht gedrag wordt beloond, wordt tegengegaan. Uiteindelijk draagt EDELAC ook bij aan het bestrijden van de heersende ongelijkheid door het bieden van gratis scholing, zodat ook arme kinderen naar school kunnen. Hoewel het probleem van armoede een probleem is op maatschappelijk niveau, draagt EDELAC hier aan preventie op gemeenschappelijk niveau toch haar steentje bij. In de empirie was te lezen over Juan, een jongen van 17 die bij EDELAC woont, die hard aan het studeren is voor zijn kappersdiploma.

Hij ziet de kansen die hij krijgt met goede scholing, kansen die hij niet had gekregen als hij op straat was blijven leven. Voor hem heeft EDELAC dus een verschil gemaakt.

Tertiaire preventie

Bij tertiaire preventie hoort onder andere Lucia, die regelmatig naar de *preventivo* gaat om te bidden met de gevangenen en hen brood en zeep te brengen. Hoewel dit goed bedoeld is en ook de gevangenen hoop geeft op de toekomst, richt de preventie van Lucia zich niet specifiek op één van de gevonden oorzaken.

REMAR richt zich wel op gevonden oorzaken met hun programma en het bieden van een huis. Zo werd eerder al beargumenteerd dat aanwezigheid van criminele organisaties op het gemeenschappelijke niveau kan leiden tot crimineel gedrag bij jongeren. Het wordt dan immers makkelijker om bij een bende te treden. Wanneer men lid is van een bende, is het heel erg moeilijk daar weer uit te stappen. REMAR helpt bij het uit een bende stappen en hen te reintegreren in de samenleving. Daarnaast zijn er bij REMAR psychologen aanwezig die mensen kunnen helpen bij omgaan met hun trauma's en geeft REMAR een familiegevoel met hun opvangtehuis. Hierboven werd als een van de oorzaken voor jeugdcriminaliteit het ontbrekende geweten bij jongeren door gebrek aan opvoeding genoemd. REMAR leert de mensen over goed en kwaad door middel van de Bijbel, wat hen kan helpen op het goede pad te blijven. Hoewel Miguel, het hoofd van PANDA, aangaf dat de integratie niet bij iedereen lukt, gaven twee ex-bendeleden aan dat REMAR hen erg helpt op het rechte pad te blijven.

Verbeteringen

Hierboven wordt duidelijk dat de programma's die aanwezig zijn in Xela zich bijna allemaal richten op een aantal oorzaken. Sterker nog, bij alle oorzaken op het gemeenschappelijke, persoonlijke en individuele niveau zijn programma's gevonden die zich daar op richten. Alleen de in de theorie aangehaalde *strain theory* (wanneer een persoon de criminaliteit ingaat om de door de samenleving gestelde doelen te behalen) wordt niet bestreden. In de empirie werd gesteld dat deze theorie in Xela niet gevonden is en dus hoeft hier ook geen preventie op gericht te zijn.

Er kan nog wel het een en ander verbeterd worden. Zowel *Caras Alegres*, EDELAC als Lucia noemden dat er een gebrek aan geld is waardoor zij nu niet in staat zijn hun programma's volledig uit te voeren of te verbeteren. Daarnaast zouden er ook meer voorlichtingslessen als die van de PNC op INVO gegeven moeten worden, bijvoorbeeld over seksualiteit. Tevens

moeten deze frequent gegeven worden, zodat jongeren meer weten over seksualiteit en vaker geconfronteerd worden met de gevaren van bijvoorbeeld verslavende middelen.

Hierboven worden alleen oorzaken op het gemeenschappelijke, persoonlijke en individuele niveau genoemd. Wat opvalt, is dat er in Xela eigenlijk maar weinig programma's zijn gevonden die zich richten op oorzaken op het maatschappelijke niveau. *Caras Alegres* probeert binnen haar organisatie wel *machismo* tegen te gaan en EDELAC bestrijdt wel de aanwezige armoede en ongelijkheid, alleen zijn dit oorzaken op het maatschappelijke niveau die nu bestreden worden op het gemeenschappelijke niveau.

In het theoretisch kader werd al beargumenteerd dat de belangrijkste en grootste oorzaken van jeugdcriminaliteit zich bevinden op het maatschappelijke niveau. Daarbij werd aangekaart dat voor significante verandering, preventieprogramma's zich het beste ook op dit niveau zouden kunnen richten. Eerder in de paragraaf werd al gezegd dat dergelijke programma's in Xela niet gevonden zijn. Voor het maken van fundamentele veranderingen op de lange termijn zou het echter goed zijn wanneer ongelijkheid, de 'cultuur van geweld' en de groeiende ongelijkheid die hierbij hoort bestreden zouden worden. Deze ongelijkheid gaat zoals eerder aangegeven niet alleen over inkomen, maar ook over scholingskansen, sociaal kapitaal, werkeloosheid en dergelijke (Briceño-León & Zubillaga 2002:23).

In datzelfde theoretisch kader werd echter ook gezegd dat er niet alleen op de lange termijn wat moet gebeuren, maar dat er ook programma's moeten zijn die zich richten op korte termijnoplossingen. Daarbij werd verteld over overheden die *Mano Dura* inzetten om bendes te bestrijden. Door Hugo, een inwoner van Xela, werd *Mano Dura* uitgelegd als een heel harde manier van het aanpakken van slecht gedrag. Mensen die op straat hingen en niet aan het werk waren werden hard aangepakt en zwaar gestraft door de staat. Zo werden zij vaak ingezet om wegen te bouwen. Uit een rapport van WOLA (2006:5) bleek echter dat *Mano Dura* gefaald heeft en dat bendes zichzelf zelfs beter zijn gaan organiseren, zowel ondergronds als in gevangenissen. *Mano Dura* heeft dus niet het gewenste effect, maar het probleem is dan ook erg complex om op te lossen.

Wanneer Miguel, het hoofd van PANDA, gevraagd wordt naar de functionaliteit van *Mano Dura*, antwoordt hij dit: "Ik zie preventie op dit moment als het belangrijkste. Preventie moet niet alleen door de politie gedaan worden. ...het moet geïntegreerd zijn."⁸⁰ Met 'het' heeft hij het hier over verschillende sectoren, zoals bijvoorbeeld educatie, gezondheidszorg en

---

⁸⁰ Interview met Miguel, het hoofd van PANDA, op 09/03/2016.

ouders. Al eerder bleek dat dit wordt beaamd door Javier van INVO die stelt dat er meer samengewerkt moet worden door verschillende sectoren.

Om goede preventie te realiseren moet er meer onderzoek gedaan worden naar het probleem van jeugdcriminaliteit op het maatschappelijke niveau. Daarnaast moet er ook meer onderzoek gedaan worden naar de beste oplossing. Dit onderzoek kan bijvoorbeeld verricht worden door de PANDA, dat onderdeel is van de PNC. Het is echter al wel duidelijk dat er bij het oplossen van dit probleem geld nodig is. Volgens Javier van INVO is een groot deel van het aanwezige geld in het land in handen van de elite. De elite bestaat uit een familie of acht en is volgens Javier niet geïnteresseerd in de rest van de bevolking van Xela.⁸¹ Jorge van EDELAC beaamt dit en zegt dat de rijke elite van Guatemala de ogen sluit voor de problemen die het land kent.⁸²

Er zou echter wel geld gestoken moeten worden in het opzetten van programma's die informatie verstrekken. Hoewel hier wel wat aan gebeurt, zowel Javier van INVO als de kerk geeft wel voorlichting over seksualiteit, heerst er nog altijd een taboe en wordt er nog te weinig over gepraat. Juist bij problemen als deze zouden ook de verschillende sectoren, ouders, gezondheidszorg en educatie, samen moeten gaan werken. Samen zouden zij het taboe kunnen doorbreken door er met de kinderen over te praten. Pas dan zouden er met de preventie echte, grote stappen vooruit gemaakt kunnen worden.

---

⁸¹ Uit een interview met Javier, de schoolpsycholoog van INVO, op 08/03/2016.

⁸² Uit een interview met Jorge, de oprichter van EDELAC, op 13/04/2016.

BIJLAGE 1 | Literatuurlijst

Arana, Ana

2005 How the Street Gangs Took Central America. *Foreign Affairs* 84(3):98-110.

Berk-Seligson, Susan, and Orcés, Diana, and Pizzolitto, Georgina, and Seligson, Mitchell, and Wilson, Carole

2014 Impact Evaluation of USAID's Community-Based Crime and Violence Prevention Approach in Central America: Regional Report for El Salvador, Guatemala, Honduras and Panama. Vanderbilt University.

Briceño-León, Roberto and Zubillaga, Verónica

2002 Violence and globalization in Latin America. *Current sociology* 50(1):19-37.

Carpiano, Richard M.

2006 Toward a neighbourhood resource-based theory of social capital for health: can Bourdieu and sociology help? *Social science and medicine* 62:165-175.

Cruz, José M.

2007 Factors Associated with Juvenile Gangs in Central America.

2010 Central American Maras: from youth street gangs to transnational protection rackets. *Global Crime* 11(4):379-398.

Dougherty, Michael L.

2011 The Global Gold Mining Industry, Junior Firms, and Civil Society Resistance in Guatemala. *Bulletin of Latin American Research* 30(4):403-418.

Edwards, John

2002 Education and poverty in Guatemala. Guatemala poverty assessment program in opdracht van worldbank. Tulane University.

FBI Government

- 2016 Transnational gangs part 2. Countering the threat with strong partnerships. Elektrisch document, <https://www.fbi.gov/news/stories/2016/january/transnational-gangs-part-2-countering-the-threat-with-strong-partnerships>, toegankelijk op 19 juni.

Figueroa, Luis

- 2014 La Violencia en Centroamérica y los Esfuerzos Multilaterales para su Prevención y Reducción.

Goldstein, D. M.

- 2010 Toward a critical anthropology of security. *Current Anthropology* 21(4):487-517.

Heinemann, Alessandra and Verner, Dorte

- 2006 Crime and Violence in Development: A literature review of Latin America and the Caribbean. World Bank Policy Research Working Paper 4041.

Johnson, Stephen, en Muhlhausen, David B.

- 2005 North American transnational youth gangs: Breaking the chain of violence. *Trends in Organized Crime* 9(1):38-54.

Johnson, E. H.

- 1987 Handbook on Crime and Delinquency Prevention. New York, NY: Greenwood Press.

Jones, Gareth A en Rodgers, Dennis

- 2009 Youth Violence in Latin America. Palgrave Macmillan.

Josemans, M.

- 2011 Bridging ideals and reality. A case study of community policing strategy 'Plan Cuadrante' in post-civil war Quetzaltenango, Guatemala.

Jütersonke, Oliver met Robert Muggah en Dennis Rodgers

2009 Gangs, urban violence, and security interventions in Central America. *Security dialogue* 40(4-5):373-397.

Kappert, Janny

2011 Los Trabajadores de Las Rosas. Violence and poverty affecting street children in Xela. Bachelorthesis. Universiteit Utrecht.

Koonings, Kees, en Kruijt, Dirk

2007 *Fractured Cities: social exclusion, urban violence and contested spaces in Latin America*. Zed Books.

Lanier, Mark M. en Stuart Henry

2010 *Essential criminology*. Westview Press.

Manwaring, Max M.

2005 *Street gangs: the new urban insurgency*. Strategic studies institute, US Army War College.

Martinez, Denis Roberto

2014 *Youth Under the Gun: violence, fear, and resistance in urban Guatemala*. Diss.

Méndez Omar, met Melvin Popá, Victor Chamalé en Alexánder Coyoy

2016 Se involucran más menores en pandillas. Coatepeque, Chimaltenango y Mazatenango reportan más delincuencia. *Prensa Libre*, 7 maart.

Merton, Robert K.

1938 Social structure and anomie. *American sociological review* 3:672-682.

McIlwaine, Cathy and O.N. Moser, Caroline

2001 Violence and social capital in urban poor communities: perspectives from Columbia and Guatemala. *Journal of international development* 13:965-984.

2006 Latin American Urban Violence as a Development Concern: towards a framework for violence reduction. *World development* 34(1):89-112.

Prillaman, William C.

2003 Crime, democracy, and development in Latin America. Policy papers on the Americas 14(6):1-30.

Rodgers, Dennis

1999 Urban Peace Program Series. Youth Gangs and Violence in Latin America and the Caribbean: A Literature Survey. Latin America and Caribbean Region Sustainable Development Working Paper 4.

2009 Slum wars of the 21st century: gangs, mano dura and the new urban geography of conflict in Central America. Development and change: 40(5):949-976.

Sanabria, Harry

2007 The anthropology of Latin America and the Caribbean. Allyn & Bacon.

Sanguinetti, Pablo, Ortega, Daniel, Berniell, Lucila, Álvarez, Fernando, Mejía, Daniel, Castillo, Juan Camilo en Brassiolo, Pablo

2015 Towards a safer Latin America. A new perspective to prevent and control crime.

Strocka, Cordula

2006 Youth Gangs in Latin America. Sais Review 26(2):133-146.

Sutherland 1939

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

2012 Transnational Organized Crime in Central America and the Caribbean: Threat Assessment. Wenen: United Nations Office on Drugs and Crime. Wenen: United Nations office on drugs and crime.

2014 Annual Report 2014. Wenen: United Nations Office on Drugs and Crime.

United Nations Development Programme (UNDP)

2014 Citizen security with a human face: evidence and proposals for Latin America. Summary regional human development report 2013-2014.

USAID

n.d. Latin America and the Caribbean. Verkregen op 24-01-2016 van
<https://www.usaid.gov/where-we-work/latin-american-and-caribbean>.

Washington Office on Latin America (WOLA)

2006 Youth Gangs in Central America. Issues in Human Rights, Effective Policing, and Prevention.

Winton, Ailsa

2005 Youth, gangs and violence: Analysing the social and spatial mobility of young people in Guatemala City. *Children's Geographies* 3(2):167-184.

2007 Using 'participatory' methods with young people in contexts of violence: Reflections from Guatemala. *Bulletin of Latin America Research* 26(4):497-515.

Wolf, Sonja

2012 Mara Salvatrucha: The Most Dangerous Street Gang in the Americas? *Latin American Politics and Society* 54(1):65-99.

The Worldbank

2005 Urban Poor in Latin America.

World Health Organization (WHO)

2002 The Global Report on Violence and Health. Geneva: World Health Organization.

BIJLAGE 2 | Samenvatting in het Spaans

El objetivo de nuestra investigación era obtener una respuesta acerca de si existen programas para prevenir la delincuencia juvenil que existen en Quetzaltenango, Guatemala. Para obtener nuestra información estuvimos en Quetzaltenango por tres meses en donde hicimos entrevistas y observaciones a participantes. Para que un programa funcione, es necesario conocer los factores que contribuyen a la existencia o inicio de un comportamiento criminal, una vez que esos factores están definidos, se puede diseñar un programa que concuerde con ello.

Los factores pueden dividirse en cuatro niveles; El primer nivel es la sociedad, con los factores de la cultura del machismo, de la violencia y de la pobreza. El segundo nivel es la comunidad, con los factores de la presencia de las organizaciones criminales como por ejemplo las maras, la presencia de las drogas y de amigos que tienen una mala influencia. El tercero es el nivel personal. Aquí los factores son el crecer en una familia con un padre o una madre en donde exista la negligencia, el maltrato o el abuso sexual. Finalmente hay un nivel de la persona (es individual). Los jóvenes pueden robar para sobrevivir, para mantener una adicción o para ser independientes. Cuando no hay amor, atención y dinero en la familia los jóvenes van a buscarlos en una pandilla. En la pandilla, ellos se sienten seguros y amados, pues les da una identidad. Las Pandillas actualmente son un problema muy grande y creciente en Guatemala y también en Quetzaltenango. Las maras, Mara Salvatrucha y Barrio 18, son las más peligrosas. Ellas hacen actividades como extorsionar, robar y matar.

Hacer actividades criminales tiene efectos para los jóvenes que realizan estas actividades, para las víctimas y para la sociedad en general. Los jóvenes pueden sentirse muy bien en el momento de realizar ésta actividad, una vez realizada la actividad criminal ellos pueden recibir castigos por la sociedad, como ir a la cárcel. Los residentes de Quetzaltenango suelen tener miedo, puede ser una de las razones por las que ellos no salen de su casa por la noche. Debido a que la policía muchas veces está ausente, se han creado grupos de vecinos organizados que toman la justicia por su cuenta. Los barrios que no están organizados y no tienen cohesión social, cuentan con una posibilidad más grande para ser víctimas de la criminalidad. La criminalidad también afecta a la economía de Guatemala, y esto se ve reflejado en la sociedad, por lo que los residentes no quieren empezar empresas, porque temen extorsiones y los turistas prefieren visitar otros países.

Hay muchos gobiernos en Centro América que usan el slogan o idea de Mano Dura para combatir criminalidad juvenil, pero a largo plazo Mano Dura no es un plan tan efectivo. Al

contrario, la Mano Dura trae como consecuencias donde mucha gente va a la cárcel donde es más fácil estructurar las pandillas. Sería mejor para los gobiernos cuando usan más prevención y menos represión. Los programas de prevención son más efectivos cuando son dirigidos a causas de la criminalidad juvenil. En la tesis hay tres tipos de prevención: prevención primaria, prevención secundaria y prevención terciaria.

La prevención primaria está enfocada a toda la población. Un ejemplo claro son las clases sobre las consecuencias negativas de las drogas y el alcoholismo que hace la PNC en INVO, una escuela secundaria. Eso sí es muy importante porque una de las causas más importante para criminalidad juvenil es la falta de información.

La prevención secundaria está enfocada a grupos y lugares de alto riesgo. Un ejemplo son las ONGs como Caras Alegres y EDELAC, que ayudan a los niños que no tienen muchas oportunidades. Estas ONGs están en Zona 5, Las Rosas, que es un lugar de alto riesgo porque hay mucha desigualdad. Pues estas oportunidades son muy importantes para los niños, porque cuando estos niños también van a la escuela (y no solo los niños quienes sus papás tienen dinero) hay menos desigualdad.

La prevención terciaria está enfocada en rehabilitar la gente. Por ejemplo hay REMAR es una ONG que ayuda gente que fue parte de alguna pandilla. La Biblia es substancial en REMAR, porque la Biblia ayuda a la gente cambiarse e integrarse. Este tipo de prevención es muy importante también, porque la gente que estaba en medio de las pandillas muchas veces regresa.

Entonces, sí hay programas de prevención que sean dirigidos a las causas de criminalidad juvenil. Sin embargo estos programas tienen algunas cosas que mejorar. Por ejemplo, no hay suficiente dinero para Caras Alegres y también EDELAC no tienen suficiente dinero para mejorar su ONG. Otra cosa que tendría que mejorar es la falta de información. Sí las clases de INVO son muy buena, pero ya existe una falta de información, por ejemplo sobre la sexualidad. Las prevenciones necesitan mejorar por que deben de ser más integrales, trabajando en conjunto por el mismo objetivo, incluyendo organizaciones como: el ministerio de salud, educación y la familia y así mejorar los programas de prevención.